

MOLIÈRE

LES DONES SÀVIES

TRADUCCIÓ DE JOSEP M. VIDAL
PREMI JOSEP M. DE SAGARRA 1993

Institut del Teatre

Diputació de Barcelona

MOLIÈRE

LES DONES SÀVIES

TRADUCCIÓ DE JOSEP M. VIDAL
PREMI JOSEP M. DE SAGARRA 1993
PRÒLEG D'EMILI TEIXIDOR

Institut del Teatre
Cortsals de Barcelona

INSTITUT DEL TEATRE
DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA
Director: Pau Monterde

COL·LECCIÓ POPULAR DE TEATRE CLÀSSIC UNIVERSAL
Director de la col·lecció Josep M. Carandell

Comissió de Publicacions:
Montserrat Álvarez-Massó
Sergi Belbel
Josep M. Carandell
Francesc Castells
Feliu Formosa
Jaume Melendres
Pau Monterde
Joan Ollé

Títol original: *Les Femmes Savantes*
© de la traducció: Josep M. Vidal, 1994
Disseny gràfic: SDD

Primera edició: desembre, 1994
Propietat d'aquesta edició (inclòs el disseny de la coberta):
Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona
Carrer de Sant Pere més baix, 7. 08003 Barcelona
Telèfon: 268 20 78. Fax: 268 10 70

Impressió: Libergraf, s.l.
Dipòsit legal: B. 43.007 - 1994
ISBN: 84-7794-336-2

Exemplar no venal

PRÒLEG

LA COMÈDIA DE MOLIÈRE

El rei Lluís XIV va preguntar una vegada a Boileau quin era el més gran dels poetes francesos de la seva època. Boileau li va donar un nom que el monarca no s'esperava. «De veritat? —va estranyar-se el Rei—: Mai no ho haguera cregut!»

Però Boileau tenia raó, ens assegura Gilbert Highet a *La tradició clàssica* en el capítol dedicat a les notes sobre el barroc i la tragèdia barroca. El millor producte del teatre barroc va venir de França. Es tractava d'un gènere en el qual la precisió clàssica de la forma és d'un valor inestimable i que exclou per definició els excessos de la pedanteria classicitzant. Era la comèdia de Molière.

La vertadera naturalesa de la comèdia francesa no tindria realitat fins molt temps després de l'etapa del classicisme, en una època diferent, per obra de Molière. Les pretensions anteriors de presentar tragèdies segons les normes de Sèneca, de

cantar en bon francès la tragèdia de Grècia.

i fins i tot les comèdies representades al mateix temps, successores de les farses medievals, amb temes com de *fabliau* i amb reminiscències d'autors com Plaute i Terenci,

tenien poc a veure amb els motllos clàssics. La síntesi intel·ligent d'elements nacionals i clàssics va produir, a Anglaterra les tragèdies de Shakespeare, a Espanya l'obra de Garcilaso i Quevedo, i a França les obres, no solament de Racine i Corneille, sinó també el teatre de Molière.

De totes maneres, va ser també Boileau, segons la mateixa font, que va dir en una altra ocasió que Molière hauria pogut ser el més gran dels autors de comèdies si no hagués estat tan «amic del poble», si no hagués barrejat el pulcre Terenci amb el groller Tabarin.

LA SÀTIRA

El mateix Boileau va batejar Molière com *el Contemplador*, en el sentit d'observador de la natura —i les ridiculeses de la natura— humana. Els seus enemics el presentaven com un personatge perillós que no anava mai sense els ulls oberts i les orelles parades. A la població de Pézenas, quan la companyia tenia el seu centre a Lió des d'on recorria tot el Llenguadoc i actuava a Montpeller, Narbona i Béziers, abans del seu triomf a París, corre la història que Molière s'asseia a cal perruquer Gely, en una butaca que encara es guarda i es mostra a Pézenas com una peça històrico-turística, per escoltar les converses dels clients i observar els seus gestos.

Boileau, satíric, mai no va fer servir paraules grolleres, i en la seva *Art Poétique* critica els satiristes romans per haver estat massa lliures en el seu llenguatge.

*Le latin dans les mots brave l'honneteté,
mais le lecteur français veut être respecté.*

El crític, doncs, reprovava la transcripció de la parla col·loquial del poble comú. L'edició escolar de moltes obres

de Molière porta al darrere un epígraf sobre el *patois* utilitzat, amb la corrupció de dites i exclamacions que feia servir la gent, la corrupció de la sintaxi (a *Les dones sàvies*, la serventa de cuina Martina fereix les oïdes de les exquisides dames filòsofes amb barbarismes pitjors que una blasfèmia, condemnats per l'Acadèmia; fa recidives, quan li han dit que n'hi ha prou amb una negativa; pronuncia solecismes horribles; incorre en defectes com el pleonasma i la cacofonia... perquè ella «xerra net i clar, com es parla a pagès», que en la traducció de Josep Maria Vidal ens arriben d'una manera tan natural que semblen passades al català sense esforç), els lligams superflus, els plurals emfàtics, les elisions abusives, els mots envellits, les improprietats (infeccions per infusions o conversions per convulsions) i un munt de corrupcions de la pronunciació. És un tret més del ridícul observat en «l'àmplia comèdia humana» que Molière ha estudiat en el seu entorn-paisatge-decorat, amb els seus costums-rutines-vicis.

Estudiosos de Molière confessen que és difícil de classificar les seves comèdies en un gènere determinat. Però el gènere més utilitzat és el de farsa. De farses pures a grans comèdies. Els personatges de criats, sorgits directament de la vella farsa, són d'una varietat que els allunya dels arquetips tradicionals. A *Les dones sàvies*, la serventa de cuina, Martina, és plena de vida i de gràcia i fa un paper important de contrapunt a les ridiculeses de les precioses mal apreciades i, sobretot en les darreres escenes, se'ns mostra amb una humanitat remarcable.

Sàtira és un mot que volia dir «olla podrida», i era un terme que s'aplicava a tot, com ara diríem «espectacle» o fins fa poc «revista» o de la mateixa manera que el gran públic parla de «comèdia» per referir-se a tota mena de teatre. Farsa, en llatí vulgar, significava el mateix, «guisat», «olla podrida». Una de les característiques de la sàtira, i de les farses, és la intenció de corregir la societat ex-

posant i fustigant els vicis i ximpleries observats. Els romans ho resumien així: *ridentem dicere verum*, o sigui, «dir, tot rient, la veritat».

LES DONES SÀVIES

Els erudits ens expliquen que els més importants satiristes llatins van ser els autors de sàtires en vers que solien especialitzar-se en la invectiva contra personatges clarament identificables o amagats sota disfresses transparents.

A l'estrena de *Les dones sàvies*, peça en la qual Molière havia treballat llargament, es va fer popular en els salons de jugar a identificar els originals dels personatges de la comèdia. En el cas de Tricotin, endolcit en «Trissotin», en un mot que sona com «tres vegades ase», el poeta de saló Tril·liró en la traducció catalana, l'al·lusió era tan clara que arribava a l'evidència. Era un sonet de l'*abbé* Charles Cotin (1604-1682), predicador i poeta preciosista, que Molière havia posat a la boca del seu ridícul personatge. La burla era ferotge, però merescuda, ja que Cotin havia menyspreat els còmics diverses vegades dient i escrivint que es tractava d'una mena de gent que les lleis declaraven infames, i que el pitjor que es podia dir d'ells —pàgans com cren— era el seu nom: còmics.

El sonet de la venjança era una composició dedicada a *Mademoiselle de Longueville, à present Duchesse de Nemours sur sa fièvre quarte*, que en la traducció és «Sonet a la princesa Urània, a propòsit de la seva febre».

L'original de Cotin diu:

*Votre prudence est endormie
de traiter magnifiquement
et de loger superbement
votre plus cruelle ennemie*

*Faites la sortie, quoi qu'on dise
de votre riche appartement,
où cette ingrate insolemment
attaque votre belle vie.*

*Quoi! Sans respecter votre rang
elle se prend à votre sang
jour & nuit vous fait outrage*

*Si vous la conduisez aux bains
sans la marchander davantage
noyez-là de vos propres mains.*

Podem llegir la traducció de Josep Maria Vidal i adonar-nos de la fidelitat de Molière a l'original i la magnitud del ridícul i de la venjança. I els comentaris de les dones oïdores de la lectura, que afegeixen més llenya al foc.

L'excés dels elogis fa que els espectadors riguin del mal gust admirable, de la subtileza de les metàfores més vulgars, dels adverbis que lliguen admirablement aparellats com rodolins de col·legials..., fins a arribar al sarcasme quan repeteixen la finesa suprema del vers que es riu dels qui critiquen, «aquest, mal se us critiqui, diu molt més del que sembla: no sé si dels presents algú en això s'assembla a mí, però hi detecto milions de sentits». I tant si hi detectaven altres sentits, els presents! El sentit exacte, hi detectaven.

Amb el sonet, és possible que Molière criticués, a més a més, la buidor en què havien caigut moltes formes, la invenció de les quals va ser genial en el seu temps. En el segle XVI el sonet feia furor, i s'estenia «com una malaltia contagiosa» i Du Bellay ja atacava els petrarquistes. Petrarca va fer variacions eròtiques en un munt de sonets. Shakespeare encara va ser capaç de donar vida a una forma ja desgastada. Però Molière, en el seu *Misanthrop*, ja es burlava del sonet que aleshores havia degenerat en preciosisme.

Les crítiques de l'estrena de *Les dones sàvies* van ser bones, fins al punt de declarar-la una de les creacions més reeixides de Molière. A la crítica o *compte rendu* de l'obra, publicat a *Le Mercure Galant*, el març del 1672, el cronista en fa elogis i diu que «mai en un sol any s'havien vist tan bones peces de teatre» i que «el famós Molière no ens ha enganyat gens ni mica en l'esperança que ens havia donat quatre anys enrere de fer representar al Palais Royal una peça còmica que estigués ben acabada». I continua dient que s'han divertit amb l'obra tant pel que fa a aquestes precioses (es considera que *Les dones sàvies* és la rèplica, en la maduresa de l'autor, de *Les precioses ridícules* de la seva juvenesa) com per les agradables burles d'una tal Enriqueta i per les ridícules imaginacions d'una visionària (Belisa) que s'entesta a persuadir-se que tots els homes estan enamorats d'ella. I parla després de la figura del pare calçasses que només sap fer-se fort per tot quan es troba sol i que cedeix en tot així que apareix la seva dona. I de Monsieur Trissotin, farcit del seu saber, inflat de la glòria que es pensa haver merescut, i que sembla tan ple de confiança en ell mateix que contempla tot el gènere humà molt per dessota de la seva persona. L'entestament ridícul que una mare viciada per la lectura mostra per aquest Monsieur Trissotin, afegeix el cronista, no és pas menys plaent. I afegeix que és un entestament tan fort com el del pare al *Tartuf*. Així veien els espectadors les primeres representacions, tot un èxit, de *Les dones sàvies*.

LA PRECIOSITAT

Molière confessa en el pròleg del *Tartuf* que amb el seu teatre pot «corregir els vicis dels homes», o com a mínim «treballar per rectificar i afeblir les passions». Corregir els vicis dels homes i la ridículesa de les precioses bur-

geses, les dones sàvies, les *gens à latin*, que l'única cosa que volien era distingir-se del comú, mostrar-se sempre enlairades i inspirades per l'esperit i menystenir la part material, la part animal *dont l'appétit grossier aux betes nous ravale* que en la traducció de Josep Maria Vidal diu així:

*Rebutgeu que d'un home la llei us sigui guia,
i caseu-vos, germana, amb la filosofia,
que ens fa superiors a qualsevol humà
i dóna a la raó l'imperi sobirà:
la seva llei sotmet els instints animals
i l'apetit groller que a feres ens fa iguals.*

I afegeix que els tràfecs en què es veuen tantes dones sensibles, «m'apareixen als ulls com pobreses horribles». Pobreses horribles als ulls d'aquestes dones afectades en tot, i en primer lloc en el seu llenguatge: llatinòrums, metàfores recargolades, perífrasis extremes, poesia artificiosa... Un llenguatge de saló per als esperits elevats. Unes dones que com la Belisa d'aquesta comèdia critiquen la descurança i la negligència del notari i li demanen que utilitzi, per al dot, el dracma i el talent, i reclamen que el contracte el datin amb idus i calendes. «Res més que jocs de mots, tot afectació pura, ja que no és pas així que parla la natura», dirà Alcestes. Preciositat o saviesa buida, aquesta era la diana de l'autor.

Una diana que avui dia, ens temem, no passaria l'examen o el passaria molt justet, pel que fa a allò que és «políticament correcte». Del text de *Les dones sàvies*, se'n desprèn una simpatia per l'Enriqueta. I en el discurs final de la finalment reabilitada serventa de cuina, Martina, hi trobem avui un excés d'arguments a favor del «bon seny» de les dones. Un bon seny que fa que fins i tot en la virtut hagin de ser discretes, les dones.

El discurs d'Enriqueta se salva per l'enginy de capgi-

rar els arguments del ridícul pretendent Tril·liró i per la seva visió realista de les coses. En boca d'una dama enamorada, Enriqueta, i en el moment de comprometre's, en una circumstància en què es declara guiada per l'excés d'amor, hi ha entre d'altres aquesta reflexió:

*Res no desgasta tant l'ardor del nus que ens lliga
com les penalitats que la vida prodiga,
i s'arriba sovint als retrets més penosos
pels neguits que segueixen aquells moments fogosos.*

Aquest és el penúltim parlament d'Enriqueta, moments abans de descobrir-se l'estratagema de l'oncle Arist. És clar que ja abans, al començament de l'obra, Enriqueta ens ha il·lustrat sobre la doctrina immutable que la guia:

*El cel, l'ordre del qual sabem omnipotent,
per tasques diferents ens fabrica, naixent;
no tots els esperits són del material
que permet construir filòsofs genials.*

Ella mateixa es considera un esperit plebeu, que tira pel camí groller, material, per gaudir els terrenals plaers de l'himeneu. És l'amor vulgar, en contraposició a l'amor perfecte que defineix més endavant Armanda en la confrontació amb Clitandre, on li diu que cal reduir l'instint a la simple puresa i deslliurar el pensament del comerç dels sentits per aconseguir la unió de dos cors, on el cos no intervé. És un amor estrany i barroer el que no sap deslliurar-se de la imposició de la matèria, segons aquesta doctrina dualista, caracteritzada per les posicions molt fonamentals en el problema de la relació ànima-cos, d'àmplies ressonàncies en la filosofia moderna. Aquí, el dualisme matèria-esperit no arriba a extrems irreductibles, perquè el sentit de l'humor de Molière el fa servir només de con-

trast, però el rastreig d'aquesta oposició encarnada en dues llistes de personatges, d'un cantó les dones ridículament sàvies i els filòsofs falsament idealistes i de l'altre les persones honestes que accepten la seva condició material més arran de terra, seria una tasca interessant.

L'oposició matèria-esperit s'anuncia des dels primers versos quan Armanda recrimina voler fer una festa del fet de prendre marit i anuncia que el mot casori causa disgust a l'esperit, en una reivindicació del nom de soltera que avui reivindicarien tot de moviments socials. La vocació de les coses de casa i el fet d'envoltar-se d'espòs i marrecs caganius és un enclaustrament. I ve de seguida l'oposició quan Armanda diu:

*Deixeu per als vulgars, per a gent barroera,
la trista complaença en la vida planera:
elevant el desig a més alts objectius,
Apreneu a gaudir plaers nobles, més vius,
i tractant amb menyspreu matèria i sentits,
doneu-vos, com nosaltres, sencera a l'esperit.*

Filaminta, en la primera escena de l'acte quart, fa la separació més clara, podríem dir escolàstica, quan diu:

*Ja li sabré mostrar la llei de qui dels dos
als drets de la raó sotmetrà els seus ardors,
i qui governarà —pare o mare— la dèria:
l'esperit, o bé el cos: la forma o la matèria.*

Cap al final, Belisa, que no s'ha tret del cap les seves il·lusions, consuma la separació total expressada en la doctrina més tradicional:

*Però tinc establerta de l'amor una via
que el fa ser deprivat com l'astre rei que ens guia.
L'essència pensant pot molt bé ser-hi admesa,
però en foragitem la substància estesa.*

Filaminta, en un altre parlament en el qual cita Plató i el tractat de *La república*, fa un discurs de la condició femenina clarament reivindicatiu dient que aviat mostrarà als amics de l'Acadèmia un pla en vuit capítols en el qual es traurà el despit que sent del tort que es fa a les dones pel que fa a l'esperit...

*..] i vull venjar-nos totes —la cèlibe i l'esposa—
d'aquest indigne rang on l'home sempre ens posa
fent servir el nostre enginy només per coses vanes,
i tancant-nos les portes a clarors sobiranes.*

I Armanda rebla el clau amb uns versos que avui el públic ha de trobar justificadíssims:

*És per al nostre sexe tenir poca indulgència
considerar només la nostra intel·ligència
apta per valorar el caient d'una roba,
el treball d'unes puntes o alguna moda nova.*

És quan s'embranquen amb els peripatètics, l'abstracció platònica, el dogma d'Epicur i l'estoïcisme que perden una mica —només una mica— la raó, però em temo que aquestes dones sàvies, malgrat les seves ridiculeses, trobarien avui més simpaties que el discurs de la serventa Martina i el més moderat d'Enriqueta. Martina creu que no ha de ser la dona qui decideixi en el matrimoni i que no és bo que els homes s'avinguin a un paper més actiu de la dona. I fins i tot troba bé que el marit abaixi els fums de la muller «donant-li un bon bolet»! I el mateix Clitandre ens ha dit gairebé al començament que les dones doctores no li plauen, no suporta que les dones tinguin la passió de ser sàvies per ser-ho, i li agrada que aparentin ignorar el que saben, que no exhibeixin el seu estudi.

EL LLIBRE DEL COS

La posició de la serventa Martina, però, enllaça en aquest moment amb un discurs que els del cantó material han apuntat algunes vegades al llarg de l'obra: la persona única. Clitandre ens dirà, quan refusa els arguments d'Armanda que té «el cos a l'ànima unit» i que ha ignorat sempre l'art o l'artifici de les divisions de l'ànima i el cos, que en ell van sempre en companyia. No pot prescindir del cos i no vol deixar-lo a part. Estima amb tot el seu jo i l'amor que se li presenta el vol amb tota la persona, amb tota la plenitud de la persona única. La reivindicació del cos que fan des del cantó «material» es va obrint pas des del començament quan Crisal diu que «el cos sóc jo mateix» i vol tenir-ne cura malgrat les protestes de Belisa quan torna a la jerarquia establerta que «el cos amb l'esperit fa figura» i que «sempre davant del cos ha d'anar l'esperit».

Martina, quan diu que a un matrimoni els llibres no li són de profit, exigeix un marit que, per llibre, «sols em tingués a mi». És el llibre del cos o el llibre de la natura, el llibre viu, en contraposició al saber mort, als llibres buits, a l'erudició sense propòsit clar. Un marit que fos savi només per a l'esposa.

El llibre com a metàfora és un tòpic, com ho és el concepte popular de la història que diu que el Renaixement va espolsar-se la pols dels vells pergamins a fi de llegir d'un cop en el llibre de la naturalesa o del món. I recordem que Plató comparava l'ànima amb una taula encerada en la qual les coses es graven com el segell d'un anell, i Aristòtil dirà a *De anima* que, abans de dirigir-se a l'objecte del coneixement, l'esperit és «com una taula en la qual encara no hi ha res realment escrit», o sigui un llibre en blanc. Potser Molière contraposava els vells pergamins ja escrits que les dones sàvies havien d'espolsar del seu llibre

interior, i la lectura que feien els altres de la naturalesa i del món en el seu llibre lliure de prejudicis i a punt per a l'empremta del saber. Com a apunt direm que tot el teatre i algun sonet de Shakespeare són plens de metàfores sobre el llibre.

LA TRADUCCIÓ

Tot aquest pròleg ho és, un apunt, del suggeriment que ha provocat la lectura de la traducció de Josep Maria Vidal de *Les dones sàvies*. ¿Cal dir que només una traducció ben feta com aquesta pot fer volar la imaginació i rebuscar notes i relacions entre obres, perquè els versos llisquen fins a fer-nos oblidar que són d'un altre temps, d'una altra llengua? Una obra de la qual se'n poden treure mil detalls i resseguir mil rastres. Crec que és el millor elogi que podria fer de la feina de Josep Maria Vidal. I no ens embranquem més, no sigui que ens surti el gran còmic per recordar-nos que a casa nostra, més que en cap indret del món...

*[...] dels secrets elevats, tothom dona parer,
i aquí, se sap de tot, menys del que cal saber.*

EMILI TEIXIDOR

BIOBIBLIOGRAFIA

La primera referència biogràfica coneguda de Jean-Baptiste Poquelin, el còmic i dramaturg que més tard immortalitzarà el pseudònim de *Molière*, és que va ser batejat, el 15 de gener de 1622, a l'església de Saint Eustache de París. Fill primogènit del tapisser Jean Poquelin i de Marie Cressé, Jean-Baptiste, que va perdre la seva mare a l'edat de deu anys, va ser educat pel seu pare que, el 1637, el nomenà successor seu en el càrrec de tapisser ordinari de la casa del rei. El jove Poquelin va estudiar al Collège de Clermont, i posteriorment es llicencià en Dret a Orléans (1642). Cal esmentar, de la seva etapa d'estudiant, la profunda empremta que li van deixar els cursos del filòsof epicuri Gassendi, als quals va assistir el 1641.

L'afecció al teatre va portar Poquelin a freqüentar els ambients teatrals de París. És així com va conèixer l'actriu Madeleine Béjart, amb qui es va vincular sentimentalment. El 1643 renuncià a la professió del seu pare, adoptà el pseudònim de *Molière* i, amb Madeleine Béjart, fundà l'illustre Théâtre, que inicià les seves representacions a Rouen, per passar posteriorment a París.

El 1645, l'illustre Théâtre fa fallida, i els deutes porten Molière a la presó del Châtelet. Un cop recuperada la llibertat, Molière deixa París i recorre el sud-oest de França amb una companyia que actua sota la protecció del duc d'Épernon. El 1650 assumeix la direcció d'aquesta

companyia, protegida ara pel príncep de Conti, governador del Llenguadoc. Fins al 1658, data del retorn a París de Molière i de la seva *troupe*, el dramaturg es va forjant a partir de la seva experiència de comediant. Les representacions del grup se sovintegen a Pézenas, Lió, Béziers i arreu del que avui coneixem com el Midi de França. Durant aquest període Molière s'estrena com a autor dramàtic: *L'Étourdi* (Lió, 1655) i *Le Dépit Amoureux* (Béziers, 1655) marquen l'inici de la seva trajectòria de comedïògraf.

La companyia de Molière, anomenada ara Troupe De Monsieur, retorna, doncs, a París el 1658; i, de seguida, la representació, davant del rei, de la tragèdia *Nicomède*, de Corneille, i d'una farsa la que Molière i els seus còmics vegin com els és atorgada la sala del Petit Bourbon com a seu estable.

El 18 de novembre de 1659, Molière estrena *Les Précieuses Ridicules*. L'èxit, abassegador, li valdrà una gran popularitat, però també l'enemistat definitiva dels mundans i dels adeptes al Preciosisme.

Comença així la fecunda carrera de Molière, presidida per l'èxit i per la polèmica, entre els quals s'intercala algun fracàs. El 1660, estrena *Sganarelle, ou le Cocu Imaginaire*. L'any següent la seu de la companyia es trasllada al Palais Royal, que presència les estrenes de la tragicomèdia *Dom Garcie de Navarre* —un fracàs—, i de *L'École des Maris*. El mateix any 1661, al palau de Fouquet, a Vaux-le-Vicomte, Molière presenta *Les Fâcheux*.

El 20 de febrer de 1662, Molière es casa amb Armande Béjart, germana per a alguns, filla per a d'altres, de Madeleine. El desembre del mateix any estrena la que és considerada la seva primera gran comèdia, *L'École des Femmes*. Aquesta comèdia suscita una munió de crítiques, a les quals replicarà Molière amb dues noves estrenes el 1663: *La Critique de l'École des Femmes*, i *L'Impromptu de Versailles*.

El 1664, marcat pel naixement del seu fill, que serà apadrinat per Lluís XIV, i per la immediata mort del nadó, és un any particularment fecund en la carrera de Molière: estrena la comèdia-ballet *Le Mariage Forcé*, i, a les festes de L'Île Enchantée, a Versalles, *La Princesse d'Élide* i una primera versió en tres actes de *Le Tartuffe*. La representació a París d'aquesta darrera peça és prohibida.

El 1665, Molière presenta *Dom Juan*. Les pressions dels seus detractors fan que l'obra sigui retirada al cap de quinze representacions. Tot i això, Molière, que continua gaudint del favor reial, veu com la seva companyia és nomenada Troupe du Roi per Lluís XIV. Del 1665 data també l'estrena de *L'Amour Médecin*. Aquest mateix any Molière s'enemista amb Racine.

El 4 de juny de 1666, París assisteix a l'estrena de *Le Misanthrope*, que és seguida, el 6 d'agost, per la de *Le Médecin malgré lui*. Entre el desembre del 1666 i el febrer de 1667 se celebren a Saint Germain les festes del Ballet des Muses. Molière hi estrena *Mélicerte*, *La Pastorale Comique* i *Le Sicilien*. També el 1667 es produeix l'estrena, al Palais Royal, d'una nova versió en cinc actes del *Tartuffe*, ara amb el títol de *L'Imposteur*. L'obra és prohibida l'endemà de la primera representació.

El 1668, Molière estrena *Amphitryon*, *George Dandin* i *L'Avare*, i l'any següent, a Chambord, *Monsieur de Pourceaugnac*. Del 1670 daten les estrenes de *Les Amants Magnifiques*, i *Le Bourgeois Gentilhomme*, i del 1671 les de *Psyché*, tragèdia-ballet creada en col·laboració amb Corneille, Quinault i Lulli, *Les Fourberies de Scapin* i *La Comtesse d'Escarbagnas*.

El 1672 mor Madeleine Béjart, i Molière estrena, l'11 de març, *Les Femmes Savantes*.

El 10 de febrer de 1673, Molière estrena la que serà la seva darrera obra, *Le Malade Imaginaire*. Una setmana més tard, i mentre representa el personatge d'Argan,

d'aquesta comèdia, Molière és pres de convulsions. Traslladat a casa seva, al carrer Richelieu, mor a les poques hores. És enterrat de nit el 21 de febrer. Set anys més tard, el 16 d'agost de 1680, es produeix la fusió de la companyia de Molière amb la de l'Hotel de Bourgogne. Neix així la Troupe du Roi, que esdevindrà l'actual Comédie Française.

EL TEATRE DE MOLIÈRE A L'ESCENA CATALANA

Que l'obra de Molière ha interessat de sempre la gent de teatre a Catalunya ho palesa l'abundant nombre de traduccions al català de les obres de l'autor francès de què tenim coneixement. Ja cap a mitjan segle XVIII, apareix una versió catalana d'*El malalt imaginari*, l'autor de la qual es desconeix, i que és probablement d'origen rossellonès.

A Menorca, a final del segle XVIII, Pere Ramis i Ramis, germà de l'autor de la tragèdia *Lucrecia*, va traduir també algunes de les obres de Molière, dels títols de les quals no tenim constància. Ja al segle XIX, i també a Menorca, Vicenç Albertí i Vidal tradueix, entre 1815 i 1829, *El convidat de l'estàtua* (versió de *Dom Juan*) i *L'amor metge*. L'acció hi és traslladada a Menorca, i les versions són adaptades a l'època i al lloc de la representació.

En el nostre segle les traduccions de textos de Molière són abundantíssimes, i entre els nombrosos traductors trobem noms il·lustres de les nostres lletres. A més d'Alfons Maseras, que traduí i publicà l'obra completa de Molière entre 1930 i 1936 (Ed. Barcino), citem, sense pretendre ser exhaustius, les traduccions següents:

- Les precioses ridícules*: versió de Manuel de Montoliu.
- Sganarelle, o el banyut imaginari*: versions de Pere Prat i Gaballí i de Joan Oliver (*Cucurull, o el banyut imaginari*).
- L'escola dels marits*: versions de Joaquim Ruyra i de Josep Maria de Sagarra.
- El casament per força*: versions de Salvador Vilaregut i de Josep Carner.
- El Tartuf*: versions de Santiago Rubió i Tudurí, Bonaventura Vallespinosa i Joan Oliver.
- Dom Juan*: versió de Pere Prat i Gaballí.
- L'amor metge*: versions de Pere Prat i Gaballí, Adrià Gual i Bonaventura Vallespinosa.
- El misantrop*: versions de Joan Oliver, Jordi Voltas i Xavier Bru de Sala.
- Amfitrió*: versió de J. Costa i Costa.
- Jordi Dandin*: versió de Josep Maria de Sagarra (*El senyor Pupurull*).
- L'avar*: versió de Josep Maria de Sagarra (*El senyor Parramon*).
- El metge per força*: versions d'Adrià Gual i de Francesc Nel·lo (*El metge a garrotades*).
- Les trapelleries d'Escapí*: versió de Santiago Sans.
- El burgès gentilhome*: versions de Josep Carner i Adrià Gual.
- El malalt imaginari*: versions de Josep Carner i Bonaventura Vallespinosa.
- Les dones sàvies*: versions de Santiago Rubió i Tudurí, Àlex Susanna i Josep Maria Vidal.

LES DONES SÀVIES

PERSONATGES

CRISAL, bon burgès
FILAMINTA, dona de CRISAL
ARMANDA } filles de CRISAL
ENRIQUETA }
ARIST, germà de CRISAL
BELISA, germana de CRISAL
CLITANDRE, amant d'ENRIQUETA
TRIL·LIRÓ, poeta de saló
VÀDIUS, saví
MARTINA, serventa de cuina
ESPINET, lacai
JULIÀ, criat de VÀDIUS
EL NOTARI

L'acció transcorre a París.

ACTE PRIMER

ESCENA PRIMERA

ARMANDA, ENRIQUETA.

ARMANDA:

Què? El nom de soltera és un títol, germana, que preteneu deixar —amb la dolçor que emana!—, i de prendre marit, goseu fer-ne una festa? Semblant vulgaritat us pot cabre a la testa?

ENRIQUETA:

Sí, germana.

ARMANDA: Aquest sí, com es pot suportar?

Fa venir mal al cor haver-lo d'escoltar!

ENRIQUETA:

Què té doncs, el casori, germana, que us obligui a veure-hi...

ARMANDA: Déu meu, prou!

ENRIQUETA: Com?

ARMANDA: Deixeu-me que rigui!

És que no concebeu que, tan bon punt sentit, el mot casori causa disgust a l'esperit?

Quina ferida estranya crea a l'enteniment?

A quina imatge bruta s'emporta el pensament?

No tremoleu, germana? Si penseu una mica, com resoldreu el cor al que el mot significa?

ENRIQUETA:

Les seqüeles del mot, si mai les considero, em mostren llar, marit, infants, tot el que espero: no hi veig res, si segueixo el meu raonament, que faci tremolar ni ofengui el pensament.

ARMANDA:

Els lligams que comporta, no crec que us puguin
[plaure.

ENRIQUETA:

Que hi ha, a la meua edat, millor destí per raure
que vincular-se a un home, amb títol de marit,
que us estimi, i que a vós també us causi delit,
i que de la unió, de tendresa vestida,
en neixi la dolçor d'una plàcida vida?
Un llaç tan ben nuat, com és que no us atrau?

ARMANDA:

A fe que el personatge que interpreteu no em plau.
Voleu en aquest món a una alçada ben rasa,
si us penseu enclaustrar en les coses de casa,
i si no entrelluqueu plaers més emotius
que envoltar-vos d'espòs i marrecs caganius!
Deixeu per als vulgars, per a gent barroera,
la trista complaença en la vida planera:
elegeu el desig a més alts objectius.
Apreneu a gaudir plaers nobles, més vius,
i, tractant amb menyspreu matèria i sentits,
doneu-vos, com nosaltres, sencera a l'esperit.
Vegeu la nostra mare: és exemple de preu
la seva saviesa és honorada arreu.
Intenteu, com jo ho faig, ser-ne una filla digna;
cerqueu, com la família, el saber: serà el signe
que podreu degustar els dolcíssims moments
que l'amor de l'estudi crea a l'enteniment.
Rebutgeu que d'un home la llei us sigui guia,
i caseu-vos, germana, amb la filosofia,
que ens fa superiors a qualsevol humà
i dóna a la raó l'imperi sobirà:
la seva llei sotmet els instints animals
i l'apetit groller que a feres ens fa iguals.
Aquests són els ardors, els dolços sentiments
que de la vida haurien d'emplenar-ne els moments,
i els tràfecs en què veig tantes dones sensibles
m'apareixen als ulls com pobreses horribles.

ENRIQUETA:

El cel, l'ordre del qual sabem omnipotent,
per tasques diferents ens fabrica, naixent;
no tots els esperits són del material
que permet construir filòsofs genials.
Si el vostre ha estat creat propens a alènyer els cims
on arriben dels savis els pensaments sublims,
el meu és fet, germana, per anar arran de terra,
i a les coses petites, essent feble, s'aferra.
No pertorbeu del cel els justos reglaments:
dels nostres dos instints seguim els moviments.
Conqueriu, per l'impuls de la vostra aptitud,
de la filosofia tota l'excelsitud,
mentre el meu esperit es mantindrà plebeu,
gaudint els terrenals plaers de l'himeneu.
Així, pels dos camins que la vida ens depara,
oposades, alhora imitem la mare:
vós, pel camí més noble, més espiritual,
jo, pel camí groller del goig sensorial;
vós, en produccions enginyoses i etèries,
jo, en aquelles, germana, que són de la matèria.

ARMANDA:

Quan d'una altra persona es vol seguir el model,
és als seus costats bons que cal ésser fidel,
i no penso, germana, que sigui bon camí
imitar-la quan tus, o si es posa a escopir.

ENRIQUETA:

Però vós no seríeu allò de què us vanteu
si la mare no hagués fet el que rebutgeu,
i sort teniu, germana, que el seu noble talent
de fer filosofies deixés algun moment.
Us ho prego, accepteu amb un xic de prudència
les baixeses a què agraiu l'existència,
i, volent que us secundin, no aneu a suprimir
algun savi novell que a aquest món vol venir.

ARMANDA:

Ja veig que no podrem guarir-vos l'esperit del foll entestament a fer-vos un marit. Sapiguem doncs, si us plau, qui és el candidat. No serà pas Clitandre, l'espòs tan somiat?

ENRIQUETA:

I per quina raó voldríeu que no ho fos? No té mereixements? Triar-lo és vergonyós?

ARMANDA:

No; però us he de dir que fóra deshonest a aquella que d'una altra destruí la conquesta i no crec pas que sigui un secret ignorat que Clitandre per mi llarg temps ha sospirat.

ENRIQUETA:

Sí, però els seus sospirs per vós són coses vanes; no heu pas de sucumbir a baixeses humanes: el vostre cor per sempre ha dit no al casament, i la filosofia l'ocupa plenament. Així doncs, si Clitandre no és dels vostres amors, què us fa que una altra dona en recerqui els favors?

ARMANDA:

Que damunt dels sentits imperi la raó no vol dir rebutjar l'afalac, la dolçor, i és plausible que a un home per espòs diguem no, tot volent conservar-lo en tant que adorador.

ENRIQUETA:

Jo no he pas impedit que en vostra intenció ell desplegués les seves arts de seducció, i no he fet sinó prendre, en menysprear-ho vós, el que m'ha ofert el seu homenatge ardorós.

ARMANDA:

Però uns oferiments que són fruit del despit, us fan sentir segura, no us causen cap neguit? La passió que us té, creieu que pot ser forta, i que per mi al seu cor la flama ja és ben morta?

ENRIQUETA:

Així m'ho diu, germana, i crec que és veritat.

ARMANDA:

Germana, no mostreu tanta ingenuïtat,
i creieu, quan afirma que sols per vós s'afanya,
que no sap el que diu i que ell mateix s'enganya.

ENRIQUETA:

No ho sé pas, però en fi, si és això el que voleu,
del dubte fàcilment ara us deslliurareu.

Veig Clitandre que ve. De tot aquest debat,
serà ell qui ens permeti de treure l'entrellat.

ESCENA SEGONA

CLITANDRE, ARMANDA, ENRIQUETA.

ENRIQUETA:

Per dissipar aquest dubte on ma germana em posa,
entre ella i jo, Clitandre, digueu-nos qui s'imposa.
Descobriu-nos el cor; reveleu, per favor,
qui de les dues té el dret al vostre amor.

ARMANDA:

No, no, no vull pas que la vostra passió
se sotmeti al rigor d'una explicació:
no em plau forçar la gent, i sé com aclapara
l'esforç d'haver de dir segons què, cara a cara.

CLITANDRE:

No, senyora, el meu cor, que dissimula poc,
no se sent gens forçat a confessar el seu foc;
fer tal pas no em genera cap incomoditat
i en veu alta proclamo, ple de sinceritat,
que les tendres cadenes de què sóc presoner
són en les mans, senyora (*mirant ENRIQUETA:*)

[d'aquest dolç carceller.

No, no, que no us revolti el que acabo de dir:
si són així les coses, les heu volgut així.
De vós jo era captiu, i els meus sospirs d'amor
prou us van demostrar del meu desig l'ardor.
El meu cor us jurava una flama immortal,
però a vós la conquesta us va semblar banal:
dels vostres ulls vaig rebre mil mostres de menyspreu.
La seva tirania em perseguia arreu,
i em vaig buscar a la fi, cansat de tantes penes,
vencedors més humans, i menys rudes cadenes.
(*Mirant ENRIQUETA:*)

I els vaig trobar, senyora, en uns ulls amorosos,
i en uns trets que per sempre em seran preciosos;
amb l'esguard compadit van eixugar el meu plor,
i no van menysprear qui no us era prou bo.
Una bondat tan rara del tot em captivà,
en tendre captiveri que res no desfarà.
Tant és així, que goso conjurar-vos, senyora:
no intenteu apagar el dolç foc que em devora,
no proveu endebades de reconquerir un cor
disposat a gaudir d'aquest foc fins la mort.

ARMANDA:

I qui us ha dit, senyor, que desitjo tal cosa,
i que per vós, en fi, quelcom em predisposa?
Trobo que és ben xocant tenir aquest pensament,
i el fet de declarar-me'l, del tot impertinent!

ENRIQUETA:

A poc a poc, germana. On queda la moral
que destria tan bé l'humà de l'animal
i que sap refrenar l'impuls de la rancúnia?

ARMANDA:

I a vós que me'n parreu, de moral, no us fa angúnia
respondre a aquest amor que Clitandre us declara
sense el consentiment del pare i de la mare?
Heu de saber que el deure a llur llei us sotmet,

que només estimar al gust d'ells se us permet,
que sobre el vostre cor tenen autoritat,
i que és crim que en disposí la vostra voluntat.

ENRIQUETA

Us agraeixo molt la bondat que em feu veure
enservant-me tan bé les coses del meu deure.
El meu cor la lliçó seguirà fidelment;
perquè vegeu, germana, que us faig cas al moment,
ocupeu-vos, Clitandre, d'enfortir els meus favors
amb el consentiment dels meus progenitors.
Legitimem el foc que als nostres cors sentim,
i doneu-me el mitjà d'estimar sense crim.

CLITANDRE:

Em poso a treballar-hi aferrissadament,
i esperava de vós el dolç comandament.

ARMANDA:

Heu triomfat, germana, i us llegeixo a la cara
que potser imagineu que el triomf m'aclapara.

ENRIQUETA:

Gens ni mica, germana. Sé que sobre els sentits
els drets de la raó sempre us són preferits,
i que, per les lliçons que us duu la saviesa,
esteu molt per damunt d'una semblant feblesa.
Lluny doncs de sospitar-vos cap aclaparament,
sé que sabreu donar-me suport fraternalment,
recolzant-nos de cor, i que amb la vostra veu
sabreu accelerar el feliç himeneu.
És tot el que us demano, i si no em vull errar...

ARMANDA:

Veig que el vostre esperit es posa a desbarrar:
d'un amor de rebot se us veu tota contenta.

ENRIQUETA:

Tot i ser rebotat, aquest cor prou que us tempta:
si com una pilota el poguéssiu collir,
no us costaria gaire haver-vos d'ajupir.

ARMANDA:

A respondre impropèris no em dignaré a baixar,
i són discursos necís que val més no escoltar.

ENRIQUETA:

Feu molt ben fet, germana, i així ens deixeu percebre
una discreció que costa de concebre.

ESCENA TERCERA

CLITANDRE, ENRIQUETA.

ENRIQUETA:

L'amor que heu declarat la deixa ben sorpresa.

CLITANDRE:

Se l'ha ben merescut, tal atac de franquesa,
i tota la follia del seu orgull absurd
m'ha incitat a expressar el que del cor em surt.
Però si m'és permès, cercaré el vostre pare,
senyora...

ENRIQUETA: Valdrà més que conqueriu la mare:

el pare és d'un humor força consentidor,
però del que resol no és un bon defensor.
El cel el va dotar d'una ànima tan bona,
que diu amén a allò que vol la seva dona.
És ella qui governa, i en règim absolut,
sempre ha dictat com lleis tot el que li ha plagut.
M'agradaria veure-us envers ella i la tia
un to més complaent: us afavoriria
mostrar algun interès per les seves quimeres,
guanyar-vos llur estima, i fer-vos-les properes.

CLITANDRE:

Per ser massa sincer, m'ha estat sempre impossible
—fins a vostra germana— lloar allò que és risible,

i les dones doctores no em plauen, amb franquesa.
 Accepto que una dona en tot pugui ser entesa,
 però no li suportó la passió xocant
 de ser sàvia per ser-ho: ho trobo extravagant;
 m'agrada que, sovint, dels temes debatuts,
 aparenti ignorar que en sap els ets i els uts;
 el seu estudi, en fi, no vull que l'exhibeixi;
 si és sàvia, que ho sigui, sense que en presumeixi,
 sense grandiloqüències, sense cites d'autors,
 sense voler brillar pel mot més enginyós.
 Pel que fa a vostra mare, li tinc un gran respecte,
 però això no vol dir que aprovi el seu defecte
 i que em faci ressò de tot allò que parla
 quan ensabona el seu cavaller de la parla.
 El seu gran Tril·liró m'exaspera, m'excita,
 i l'estima que té per tal home m'irrita.
 Em sulfura que posi al rang d'un il·lustrat
 un taujà que pertot arreu ha estat xiulat,
 un pedant que, escrivint, fóra més d'admirar
 si abastava el mercat de paper d'embalar.

ENRIQUETA:

Quan parla i quan escriu, és sempre abominable,
 i el que per ell sentim és del tot comparable;
 però sobre la mare amb tal força influeix,
 que complaure'l, l'esforç per part vostra mereix.
 Un amant fa la cort on el seu cor es lliga,
 i cerca de tothom una actitud amiga;
 per tal que ningú no s'oposi al seu amor,
 fins del gos de la casa s'ha de guanyar el favor.

CLITANDRE:

Teniu raó, senyora, però el tal Tril·liró
 m'inspira al fons del cor un rebuig tan rodó,
 que no puc consentir, per guanyar els seus sufragis,
 caure en el deshonor de cantar-li trisagis.
 La seva obra abans que ell va aparèixer als meus ulls,

i el vaig conèixer bé només llegint-ne uns fulls.
Vaig veure, en el garbuix d'obres que produeix,
els aires de pedant que pertot exhibeix,
la tibada altivesa del seu capteniment,
un opinar de tot, amb tot l'atreviment,
un estat indolent d'extrema complaença
que l'autosatisfà de tot allò que pensa,
que li fa, del seu mèrit, ésser el primer que riu,
que s'agrada, s'escolta, s'admira del que escriu
que no canviaria la seva anomenada
pels honors que mereix un heroi de l'armada.

ENRIQUETA:

És tenir molt bon ull, haver vist tot això.

CLITANDRE:

Fins i tot el seu físic vaig veure, de debò,
i em vaig representar, per les rimes que excreta,
la fíla que devia fer tan sublim poeta.
N'havia endevinat tan bé la fesomia
que, en creuar-me, a Palau, amb un home un bon dia,
vaig apostar que era Trilliró en persona,
i se'm va dir que sí: la juguesca era bona.

ENRIQUETA:

Quina història!

CLITANDRE: Us dic les coses com van ser.

La vostra tia arriba. Si ho permeteu, faré
que el meu cor li declarí la nostra intenció
perquè a la vostra mare pugui fer pressió.

ESCENA QUARTA

CLITANDRE, BELISA.

CLITANDRE:

Permeteu, per parlar-vos, senyora, que un amant
culli l'ocasió d'aquest feliç instant
descobrint-vos del cor una flama sincera..

BELISA:

A poc a poc! Guardeu-vos d'obrir de cap manera
el cor. Si us tinc al rang dels meus admiradors,
us heu d'acontentar d'esguards plens de dolçors,
i no m'expliqueu pas amb un altre llenguatge
un desig que als meus ulls passa per un ultratge.
Estimeu-me, sofriu, consumiu-vos per mi;
però, per caritat, mai no m'ho goseu dir!
Puc fer que no m'adono de les flames més vives
si us cenyiu a expressar-les amb mirades furtives,
però així que la boca s'hi pretengui immiscir,
caldrà sense remei que us allunyeu de mi.

CLITANDRE:

El que el meu cor projecta no us ha de causar alarma.
Enriqueta, senyora, és el bé que em desarma,
i ple d'un noble ardor us vinc a conjurar
que secundeu l'amor que un dia ens vam jurar.

BELISA:

Oh! Aquest giravolt, quin gran enginy denota!
La gentil evasiva mereix molt bona nota.
i en cap de les novel·les que he tingut a les mans
no he trobat mai recursos tan subtils i elegants.

CLITANDRE:

Això no és un recurs del meu enginy, senyora:
només he confessat el que el cor em devora.
El cel, amb les cadenes d'un ardor immutable,

m'ha lligat d'Enriqueta a la bellesa amable;
Enriqueta és la vida, és l'aire que respiro:
casar-me amb Enriqueta és l'únic bé a què aspiro.
Vós podeu fer-hi molt, i el que us vull demanar
és que em doneu ajut per portar-la a l'altar.

BELISA:

Ja veig on, com si res, va la petició
i el que haig de deduir d'aquesta intenció.
El recurs ha estat hàbil: no me'n vull desviar.
De tot el que el meu cor podria replicar,
us diré que Enriqueta rebutja el casament,
i que cal estimar-la... desèssperadament.

CLITANDRE:

Ep, senyora! D'on ve tan estrany embolic,
i per què us obstineu a no creure el que dic?

BELISA:

Déu meu, prou compliments! No us goseu defensar
d'allò que els vostres ulls m'han volgut expressar.
Heu de saber que estic contenta del recurs
amb què del vostre amor heu bastit el discurs,
i que, si us aveniu a sospirar amb respecte,
dels vostres homenatges toleraré l'efecte:
això, si els seus transports, per l'honor governats,
no em vénen a oferir sinó mots depurats.

CLITANDRE:

Però, senyora...

BELISA: Adéu. Res no vull afegir,
i ja us he dit molt més del que volia dir.

CLITANDRE:

El vostre error...

BELISA: Deixeu. Em cobreix el rubor,
i em sorprenç de l'esforç que ha fet el meu pudor.

CLITANDRE:

Que em pengin si us estimo! Déu meu! Si algú ens
[veiés..

BELISA:

No, no! No vull sentir ni una paraula més. (*Surt.*)

CLITANDRE:

Al diable la boja amb el seu galanteig!
S'és vist mai res igual al seu desvarieig?
Encomanem a un altre l'encàrrec que se'm dóna,
i cerquem més bon seny en una altra persona.

ACTE SEGON

ESCENA PRIMERA

ARIST.

ARIST:

Sí, tan bon punt la tinguí, la resposta us duré.
Urg.ré, insistiré, el que calgui, faré'
Si en té pe' dir, de coses, un amant, per un mot,
i amb quina impaciència vol que es resolgui tot!
Mai.

ESCENA SEGONA

CRISAL, ARIST.

ARIST: Déu vos guard, germà.

CRISAL: Déu us guardi també,
germà.

ARIST: Sabeu l'afer que a casa vostre em té?

CRISAL:

No, però si voleu, me'n puc assabentar.

ARIST:

Concixeu bé Clitandre, i de molt temps ençà

CRISAL:

Sens dubte, i ben sovint a casa es deixa veure.

ARIST:

I quina impressió del jove heu pogut treure?

CRISAL:

És un home d'honor, que se sap comportar,
i conec poca gent amb el seu tarannà.

ARIST:

D'un cert desig que té sóc aquí ambaixador,
i em satisfà saber la vostra opinió.

CRISAL:

El seu pare, al cel sigui, el vaig conèixer a Roma.

ARIST:

Molt bé.

CRISAL: I era, germà, un galant gentilhome.

ARIST:

Això diuen.

CRISAL: Teníem trenta anys, encara no,
i fèiem tronar i ploure en qualsevol saló.

ARIST:

Ho crec.

CRISAL: Vam fer frisar moltes dames romanes:
de les nostres conquestes, se'n parlava setmanes.
Hi hagué més d'un gelós.

ARIST:

La cosa es posa bé.

Però parlem del tema que davant vostre em té.

ESCENA TERCERA

BELISA, CRISAL, ARIST.

ARIST:

Clitandre em fa emissari del foc que l'inquieta,
i el seu cor ha caigut presoner d'Enriqueta.

CRISAL:

Com? De la meva filla?

ARIST:

Sí. Clitandre l'adora,
i en cap amant no he vist tal flama abrusadora.

BELISA:

No, no, que us he sentit! El cas desconexeu,

i la cosa no va com us imagineu.

ARIST:

Com, germana?

BELISA: Clitandre del tot us ha enganyat:
un altre dolç objecte el seu cor ha encisat.

ARIST:

Voleu riure! Enriqueta no és qui el consumeix?

BELISA:

N'estic més que segura.

ARIST:

Sí m'ho ha dit ell mateix!

BELISA:

Ah, sí?

ARIST: Senyora meva, vinc per ell delegat
per obtenir del nostre germà conformitat.

BELISA:

Molt bé!

ARIST: I el seu amor li crea la frisança
d'urgir el feliç moment de la tendra aliança.

BELISA:

Millor encara. No es pot fingir més galantment.
Sapigueu que Enriqueta és un divertiment,
un pretext enginyós que serveix, segons crec,
per ocultar altres focs que només jo conec,
i de bon grat a tots de l'error us vull treure.

ARIST:

Així, ja que sabeu tantes coses, a veure,
digueu-nos, per favor, qui estima de debò.

BELISA:

Ho voldríeu saber?

ARIST:

Sí. Qui?

BELISA:

Jo.

ARIST:

BELISA:

Sí, jo!

ARIST:

Va, germana, per Déu!

BELISA: I què vol dir aquest «va»?
Què té de sorprenent el discurs que se us fa?
Sóc feta de manera que no em costa gens dir
que són més d'un els cors que sospiren per mi,
i Damís, i Dorant. Licidas i Tardiu
són homes per als quals tinc més d'un atractiu.

ARIST:
Us estimen tots ells?

BELISA: I amb tota intensitat.

ARIST:
Us ho han dit?

BELISA: Com podrien prendre's tal llibertat?
M'han sabut adorar fins ara amb un fervor
que els ha impedit de dir ni un mot del seu amor;
però, el que és demostrar-me un tendre sentiment,
les mirades secretes ho han fet a bastament.

ARIST:
Damís no es deixa veure sovint, per aquest lloc.

BELISA:
No ve, per amagar-me la vivor del seu foc.

ARIST:
Sobre vós fa acudits Dorant pertot arreu.

BELISA:
Em recorda una història de raïm i guineu.

ARIST:
Licidas i Tardiu, tots dos han pres esposa.

BELISA:
És la desesperança que el meu amor imposa.

ARIST:
A fe meva, germana, que ho teniu tot molt clar.

CRISAL:
I d'aquestes químeres us heu d'alliberar.

BELISA:
Ah! Químeres? Va bé! Són químeres, això?
Químeres! Certament... Que tinc químeres, jo?

Doncs me n'alegro molt, si estic enquimerada.
Germans, si tinc químeres, sapigueu que m'agrada!

ESCENA QUARTA

CRISAL, ARIST.

CRISAL:

Belisa és del tot boja.

ARIST:

I cada dia més.

Tornem al que parlàvem abans que ens distragués.

Clitandre d'Enriqueta us demana la mà.

Quina és la resposta que li penseu donar?

CRISAL:

Hi és de més, la pregunta. Benceixo l'enllaç.

L'aliança m'honora, i no m'hi oposo pas.

ARIST:

Ja sabeu que, de béns, no en té pas abundància,
i que...

CRISAL: La qüestió no té cap importància:

És molt ric en virtuts: són els tresors més grans.

A més, jo i el seu pare érem com dos germans.

ARIST:

Parleu-ne amb la muller. Mireu de fer-li entendre
que el casament..

CRISAL: Ja he dit que l'accepto per gendre.

ARIST:

Però, per reforçar el vostre assentiment,
fóra bo que obtinguéssiu el seu consentiment.

Anem...

CRISAL: Per qui m'heu pres? No cal fer cap més pas.

Jo de la meva esposa responc, i porto el cas.

ARIST:

Però...

CRISAL: Deixeu-me fer, us dic, no tingueu por,
que de l'afer m'ocupo sense dilació.

ARIST:

Així sigui. Me'n vaig a sondejar Enriqueta.
Tornaré per saber..

CRISAL: És cosa clara i neta.

Vaig a fer el primer pas: parlar amb la meva dona.

ESCENA CINQUENA

MARTINA, CRISAL.

MARTINA:

Mira que en tinc, de sort! Ai las! L'he feta bona!
Qui el gos vol ofegar, fa dir que és rabiós,
i estar al servei dels altres no és un destí galdós!

CRISAL:

Què passa? Què teniu, Martina?

MARTINA:

Que què tinc?

CRISAL:

Sí.

MARTINA: Ves! Que em fumen fora, i no em donen ni cinc,
senyor!

CRISAL: I el comiat?

MARTINA:

Coses de la senyora.

CRISAL:

Com ha estat? No us entenc.

MARTINA:

Molt amenaçadora,
m'ha dit que o toco el dos, o em balda a garrotades.

CRISAL:

Doncs jo dic que us quedeu: no us aniran mal dades.

La meva dona, a estones, té el cap un xic calent,
i no vull, per part meva...

ESCENA SISENA

FILAMINTA, BELISA, CRISAL, MARTINA.

FILAMINTA: Què? Sou aquí, insolent?
Fugiu, fugiu, perduda! Au! Desapareixeu,
i davant dels meus ulls mai més no us presenteu!

CRISAL:

Un moment!

FILAMINTA: Ja està dit!

CRISAL: Ei!

FILAMINTA: Fora! Ho exigeixo!

CRISAL:

I quin crim ha comès? Saber-ho bé em mereixo!

FILAMINTA:

Goseu fer-li costat?

CRISAL: Qui, jo? De cap manera!

FILAMINTA:

Preneu el seu partit?

CRISAL: Que no! Tingueu espera!

Quin ha estat el delicte només vull esbrinar.

FILAMINTA:

Penseu que sense causa la podria expulsar?

CRISAL:

No dic això, senyora. Però la nostra gent...

FILAMINTA:

Ordeno que se'n vagi immediatament.

CRISAL:

Doncs bé! Sigui! Potser veieu que algú s'hi oposa?

FILAMINTA:

No us vull veure impedir els desigs d'una esposa!

CRISAL:

D'acord!

FILAMINTA: I crec que hauríeu —si fóssiu raonable—,
de ser defensor meu, no advocat del diable.

CRISAL:

Això faig. Sí. Proclamo que és just el comiat:
el vostre crim, truana, no us serà perdonat.

MARTINA:

Però quin mal he fet?

CRISAL, *en veu baixa*: Filleta, no ho sé pas.

FILAMINTA:

Encara està d'humor! Sembla que no em fa cas!

CRISAL:

Potser per deixadesa, poca cura o desgana
ha trencat un mirall o alguna porcellana?

FILAMINTA:

Crcieu que per tan poc la foragitaria,
i que per un motiu així m'enutjaria?

CRISAL, a MARTINA:

Què haig d'entendre? (A FILAMINTA:) L'afer és doncs
[considerable?]

FILAMINTA:

I és clar! Que potser soc dona poc raonable?

CRISAL:

Ha permès tal vegada, mostrant-se negligent,
que robin canelobres o safates d'argent?

FILAMINTA:

Això no fóra res!

CRISAL:

Ui, ui, la mala pesta.

Que potser l'heu sorpresa quan no era prou honesta?

FILAMINTA:

És molt pitjor que això.

CRISAL:

Pitjor que això?

FILAMINTA: Pitjor!

CRISAL:

Diantre de Martina! Doncs quina abjecció..

FILAMINTA:

Després de vint lliçons, més d'un cop repetides,
la insolent ha gosat ferit-nos les oïdes
dient un barbarisme —pitjor que una blasfèmia—
que en termes decisius condemna l'Acadèmia.

CRISAL:

Era això!

FILAMINTA: Ha insultat, pensant que impunement,
qui de tota ciència és el pur fonament:
la gramàtica, que governa fins els reis,
i els sotmet, com els altres, a les més dures lleis!

CRISAL:

D'una gran fellonia ja la feia culpable.

FILAMINTA:

Com? No trobeu el crim tot abominable?

CRISAL:

Sí, sí!

FILAMINTA: Només caldria que ara vós l'excuséssiu!

CRISAL:

Déu me'n guard!

BELISA: Fóra bo, germà, que l'escoltéssiu:
tota construcció per ella és destruïda,
quan de l'art de parlar cent cops l'hem instruïda.

MARTINA:

Poc ha de ser dolent, tot el que em prediqueu,
però mai no sabré garolar com ho feu.

FILAMINTA:

La impudent! «Garolar», anomena el llenguatge
basat en la raó i en el bon usatge!

MARTINA:

Quan un sap fer-se entendre. és que bé parla, ves!,
i enraonar florit poc serveix pas de res.

FILAMINTA:

Volfeu una mostra del seu brillant estil?

«Poc serveix pas de res»!

BELISA:

Oh, cervell incivill!

Tant com t'hem ensenyat, amb cura i paciència,
no hauràs d'arribar mai a parlar amb congruència?

Unint el «poc» i el «pas», fas una recidiva:

n'hi ha prou, com t'hem dit, amb una negativa!

MARTINA:

Déu meu! Jo poc tenim estudis com vostès,
i xerro net i clar, com es parla a pagès.

FILAMINTA:

Oh! No es pot resistir!

BELISA:

Quin solecisme horrible!

FILAMINTA:

N'hi ha per destrossar una oïda sensible!

BELISA:

Noia, el teu esperit és ben material:

«jo» és un singular, i «tenim» és plural!

Penses tota la vida ofendre la gramàtica?

MARTINA:

I qui parla d'ofendre tal senyora? És simpàtica?

FILAMINTA:

Oh, cels!

BELISA:

El mot «gramàtica», no l'interpretes bé,
i ja et vaig dir d'on ve, la paraula.

MARTINA:

No ho sé:

que vingui de muntanya, del mar o de la plana,
a mi tant se me'n fum!

BELISA:

Ànima vilatana!

La Gramàtica ensenya com el nominatiu
és subjecte del verb, i com el substantiu,
l'adjectiu l'acompanya.

MARTINA:

Senyora, us he de dir
que poc la conec pas, aquesta gent.

FILAMINTA:

Ni així!

BELISA:

Són noms de les paraules, això, i cal mirar
quines lleis cal seguir per fer-les concordar!

MARTINA:

Que concordin entre elles, o es peguin, què m'importa?

FILAMINTA:

Per Déu, acabeu, ja! El meu cor no ho suporta'
(A CRISAL:)

I vós, no ordenareu que se'n vagi d'aquí?

CRISAL, *a part*:

Va bé! Al seu caprici veig que m'he d'avenir!

(A MARTINA:)

Au, no la irritis més, i retira't, bufona.

FILAMINTA:

Sembla que tingueu por d'ofendre la minyona'

Li parleu en un to tan suau que em subleva!

CRISAL, *fort*:

Qui? Jo? I ara! Va, fora! (*En veu baixa*;) Vés-te'n,
[pobreta meva!]

ESCENA SETENA

FILAMINTA, CRISAL, BELISA.

CRISAL:

Deveu estar contenta: ja l'hem foragitada,
però no aprovo gens aquesta retirada;
és noia competent en les coses que fa,
i per un si no és me l'heu feta marxar.

FILAMINTA:

Preteneu que per sempre la tingui al meu costat
i em torturi l'oïda sense cap pietat,

trencant qualsevol llei de bon ús i raó
en bàrbar exercici de mala dicció,
usant paraules coixes, sempre mal enfilades,
i dites barroeres, qui sap on aplegades?

BELISA:

És cert que era un suplíci, escoltar com parlava,
i com de l'Acadèmia les regles destrossava:
els defectes menors en què sempre incorria
eren el pleonasme o la cacofonia.

CRISAL:

I què em fa, a mi, que ignori les lleis del bon parlar,
si, cuinant, al seu deure no l'hem vista saltar?
M'importa poc, us dic, que, tot triant verdura,
no obeeixi les normes de la Literatura,
i que digui cent cops algun gros disbarat
si no em crema el rostit i em cou bé l'estofat.
Jo visc de bona sopa, no pas de bon llenguatge.
La sintaxi no ensenya a curar bé un formatge,
i Malherbe i Balzac, tan savis en bells mots,
a la cuina serien potser uns estaquirots.

FILAMINTA:

Un discurs tan groller em deixa esmaperduda!
per a un home, quin signe de dignitat vençuda,
mostrar-se tan pendent dels fets materials,
en lloc de recercar goigs espirituals!
El cos —trista despulla!—, com pot importar tant
com per fer que només en ell visqueu pensant?
No hauria d'allunyar-se'n, una ment prou madura?

CRISAL:

El cos sóc jo mateix, i vull tenir-ne cura.
Despulla, si voleu: no me'n vull despullar.

BELISA:

El cos amb l'esperit fa figura, germà
Però si voleu creure tot el món instruït,
sempre davant del cos ha d'anar l'esperit,

i el nostre deure, que dicta la consciència,
ha de ser nodrir el cos del suc de la Ciència.

CRISAL.

Jo us dic que si penseu en nodrir l'esperit,
la vianda és ben minsa, per tot el que he sentit,
i no teniu cap cura i cap sollicitud
per..

FILAMINTA: Ai! «Sollicitud»! El mot em sona brut!
Fa molt tuí d'antigor, i és terme desuet.

BELISA:

És ben cert que tal mot ens resulta obsolet!

CRISAL.

Mireu, ja no puc més! A la fi cal que esclati,
que la màscara em llevi, per tal que el fel no em mati!
Tothom us pren per boges, i a mi em dóna la gana...

FILAMINTA:

Què dieu?

CRISAL: És amb vós, amb qui parlo, germana.

Us irrita escoltar qualsevol solecisme,
i vós, bé en cometeu, maltractant el proïsme!
No em plauen els llibrots que us són font de quimeres:
tota d'un gros Plutarc, bo per premsar gorgeres,
hauríeu de cremar-ne l'inútil embalum,
i deixar la ciència a doctors amb més llum;
voldria que llevéssiu de la nostra mansarda
aquell llarg telescopi, que a tothom fa basarda,
i tots els artefactes d'aspecte que importuna;
no hauríeu de cercar el que passa a la Lluna,
sinó dedicar el temps a fer-vos avinent
el que s'esdevé a casa, on tot va malament.
No crec convenient —perquè gens no l'ajuda—
que una dona estudiï i es torni saberuda:
formar en els bons costums dels seus fills l'esperit,
fer que la cosa rutlli, governar-la amb sentit,
i ajustar les despeses amb bona economia,

han de ser-ne l'estudi i la filosofia.
 Els avantpassats nostres eren gent assenyada
 quan deien que una dona era prou il·lustrada
 si sabia aplicar el seu discerniment
 a distingir unes calces d'un perpunt clarament.
 Les dones no llegien, però vivien bé;
 eren doctes, si a casa tot ho sabien fer,
 i per llibres tenien agulles, fil, didals
 amb què cosir a les filles llençols i davantals.
 Les dones d'avui dia són lluny d'aquest camí:
 ara, escriptores d'èxit volen esdevenir;
 cap ciència no els és misteri prou pregon,
 i a casa nostra, més que en cap indret del món:
 dels secrets elevats, tothom dóna un parer,
 i aquí, se sap de tot, menys del que cal saber.
 S'hi sap tot de la Lluna, de l'Estrella Polar,
 de Venus, de Saturn: a mi, ni em ve ni em va;
 i, mentre aquest saber tan lluny es persegueix,
 no se sap com bull l'olla, l'únic que m'abelleix.
 El servei, per complaure-us, savi també vol ser,
 i fa de tot, llevat del que li toca fer.
 Raonar, a casa nostra, és una obsessió,
 i s'hi raona tant, que es proscriu la raó!
 L'un em crema el rostit: llegia novel·letes;
 demano vi a l'altre: no em sent; pensa en poetes...
 Pels meus servents el vostre exemple és ben seguit,
 i, tenint servidors, estic molt mal servit.
 Una pobra criada —només una!— em quedava
 a qui dels mals costums res no s'encomanava:
 doncs me l'acomien, de manera dramàtica,
 perquè ha desobeït les lleis de la Gramàtica!
 Germana, us ho asseguro, de tot això en pateixo,
 —car a vós, com ja he dit, només em dirigeixo—.
 No m'agraden els savis que em porteu al saló,
 i, menys que cap, aquest tal senyor Trilliró.

És ell qui amb els seus versos us ha deixat tocades,
i tot allò que afirma només són bajanades.

No se sap el que ha dit quan acaba un discurs,
i crec que al seu cervell hi manca algun recurs.

FILAMINTA:

Déu meu! Quina baixesa d'ànima i de llenguatge!

BELISA:

S'és vist mai, de corpuscles, més barroer muntatge,
un esperit compost d'uns àtoms més bugesos?

Per la mateixa sang, com hem pogut ser emesos?

Ser de la vostra raça és una gran dissort,

i abandono aquest lloc amb un disgust de mort.

ESCENA VUITENA

FILAMINTA, CRISAL.

FILAMINTA:

Encara preteneu llançar algun altre dard?

CRISAL:

No. No vull discutir, senyora. S'ha fet tard.

Parlem d'un altre tema. La vostra filla gran

no sembla que casar-se consideri important;

és filòsofa, és clar, i no hi tinc res a dir;

seguint les vostres passes, va per prou bon camí.

Però no pensa igual la seva germaneta,

i crec que és bon moment per dotar l'Enriqueta,

i triar-li un marit...

FILAMINTA:

Això, ja ho tinc pensat,

i us vull comunicar allò que he disposat.

El senyor Tril·liró, que tant ens retraieu,

i que no té l'honor de ser dels que estimeu,

és l'home que he triat com a espòs ideal,

aprecio millor que vós tot el que val.
És superflu voler donar-li cap més volta,
perquè a tancar l'afer estic del tot resolta;
i ni un mot d'aquest tema: resteu silencios;
vull amb la vostra filla parlar-ne abans que vós.
Tinc molt bones raons perquè el vulgui acceptar:
si teu el bocamoll, ho sabré detectar.

ESCENA NOVENA

ARIST, CRISAL.

ARIST:

I què? La vostra esposa acaba de sortir:
que heu conversat amb ella és fàcil deduir.

CRISAL:

Sí.

ARIST: Amb quin resultat? Per a Enriqueta és bo?

S'ha avingut a l'enllaç? No hi posa cap però?

CRISAL:

Encara no del tot.

ARIST:

Potser refusa?

CRISAL:

No.

ARIST:

S'ho vol pensar?

CRISAL:

No és pas aquesta la rao.

ARIST:

Doncs què ?

CRISAL:

És que proposa un altre candidat.

ARIST:

Per gendre, un altre nom?

CRISAL:

Un altre!

ARIST:

Qui ha pensat?

CRISAL:

El senyor Tril·liró.

ARIST:

Com? Aquest Tril·liró...?

CRISAL:

Sí, que parla llatí i és versificador.

ARIST:

I vós l'heu acceptat?

CRISAL:

Jo? Déu me'n guard! I ca!

ARIST:

Germà, què li heu respost?

CRISAL:

No res, i em satisfà
haver callat. Així, no he pres cap compromís.

ARIST:

La raó és convincent, i sou ben indecís!

Almenys, li heu proposat Clitandre per marit?

CRISAL:

Veient que per un altre s'havia decidit,
he temut que parlar-ne fos contraproduent.

ARIST:

Certament heu fet gala de ser més que prudent!

No us en doneu vergonya, de la vostra fluïxesa,
i com pot ser que un home tingui tanta feblesa
com per deixar a la dona un poder absolut

' sense gosar dir res d'allò que ella ha volgut?

CRISAL:

Déu meu, us és molt fàcil de parlar-ne, germà;
no sabeu, el sentir-vos, com m'arriba a pesar.

M'agraden el repòs, la pau i la dolçor,
i tinc muller terrible, amb el seu mal humor.

Del fet que filosofa, en fa tot un sarau,

però no per això té un caràcter suau,

i la seva moral, que els béns del món menysprea,
una agror insuportable a la melsa li crea.

Per poc que algú s'oposi a allò en què s'entesta,
ja ha desfermat per dies una forta tempesta.

Em causa tremolor sentir-li alçar la veu,
i no sé on amagar-me: és ferotge, sabeu?
Tanmateix, amb el seu mal humor del dimoni,
he de dir-li «amor meu», com mana el matrimoni!

ARIST:

No em feu riure! Si ella en tot us desafia,
només en té la culpa la vostra covardia.
El seu poder es basa en la vostra feblesa:
la seva autoritat, és de vós que l'ha presa!
En fi, si heu consentit que decideixi ella,
no és gens estrany que us mení pel nas com un titella.
Que potser no podeu, essent l'amo de casa,
resoldre-us a ser un home, i a deixar de fer l'ase,
sent que la vostra dona s'avinguí al que maneu?
Només us cal dir «Ho vull!» alçant un xic la veu!
Sense rubor Enriqueta penseu sacrificar
als criteris absurds que a casa vostra hi ha,
i amb tots els vostres béns vestireu un mesell
que amb sis mots de llatí ens escalfa el cervell?
És un pedant que l'èxit deu a la vostra esposa
quan d'enginy filosòfic l'etiqueta li posa,
quan diu que escrivint versos galants és impagable:
si tots sabem que té un talent abominable!
El cas és ben grotesc, deixeu-me que us ho digui:
la vostra covardia es mereix que me'n rigui.

CRISAL:

Teniu molta raó, i veig que vaig errat:
faré que el meu cor sigui molt més agosarat,
germà.

ARIST: Així m'agrada.

CRISAL: No pot ser cosa bona
estar sotmès així al poder d'una dona.

ARIST:

Molt bé.

CRISAL: Del meu bon cor massa s'ha aprofitat.

ARIST:

És cert.

CRISAL: I ha gaudit massa de la meva bondat.

ARIST:

Sens dubte.

CRISAL: Però ara, cal que se n'assabenti:
sóc bon pare, i no vull que una filla lamenti
haver pres un marit contrari al meu voler.

ARIST:

Ara entreu en raó, i en vós puc tenir fe.

CRISAL:

Si defenseu Clitandre, aneu-me'l a cercar:
digueu-li que tot d'una aquí em vingui a trobar.

ARIST:

Me n'hi vaig de seguida.

CRISAL: Si he estat condescendent,
ara sabré ser home als ulls de molta gent!

ACTE TERCER

ESCENA PRIMERA

FILAMINTA, ARMANDA, BELISA, TRIL·LIRÓ, ESPINET.

FILAMINTA:

Seiem aquí, sentim, amb cors ben disposats,
versos que mot a mot han de ser sospesats.

ARMANDA:

Bullo d'impaciència.

BELISA: Jo en moro. El meu cor frisa.

FILAMINTA, a TRIL·LIRÓ:

Tot el que ve de vós certament ens encisa.

ARMANDA:

Per a mi, és dolçor que no coneix parella.

BELISA:

És vianda exquisida que ens doneu a l'orella.

FILAMINTA:

No deixeu decandir uns desigs tan urgents!

ARMANDA:

Va, de pressa!

BELISA: Afanyeu-vos, ara prou sofriments!

FILAMINTA:

A uns cors impacients, brindeu un epigrama!

TRIL·LIRÓ:

Ai làs! És un nounat, senyora, que proclama
que la seva fortuna, del cert, us commourà,
perquè en la vostra cort l'acabo d'infantar.

FILAMINTA:

Per fer-me'l estimar, en tinc prou amb el pare.

TRIL·LIRÓ:

El fet que l'aproveu li pot servir de mare.

BELISA:

Que en té, d'enginy!

ESCENA SEGONA

ENRIQUETA, ARMANDA, BELISA, TRIL·LIRÓ, ESPINET.

FILAMINTA: Ei, vós! Per què us escapoliu?

ENRIQUETA:

De tan dolça conversa per no apagar el caliu.

FILAMINTA:

Veniu, pareu l'oïda, i badeu les parpelles:
preneu part en el goig d'escoltar meravelles.

ENRIQUETA:

Conec poc les belleses de tot el que s'ha escrit,
i no són cosa meva, els fets de l'esperit.

FILAMINTA:

No importa. I altrament, us he de fer palès
un secret que us afecta i és del vostre interès.

TRIL·LIRÓ:

El saber res no amaga que us pugui incomodar;
si més no, podeu dir que sabeu... encisar.

ENRIQUETA:

Ni una cosa ni l'altra; i no em ve gens de gust...

BELISA:

Pensem en el nounat! És ara, el moment just!

FILAMINTA, a ESPINET:

Apa, vailet, fes via i acosta'ns un seient.

El lacai cau a terra amb la cadira.

Com es pot caure així? Heu vist, l'impertinent
Tant com li hem ensenyat l'equilibri dels pesos!

BELISA:

Els fonaments del caure, beneit, no els has entesos
No saps que si has caigut, és que t'has separat
d'allò que anomenem centre de gravetat?

ESPINET:

Me n'he adonat, senyora, quan rodava per terra.

FILAMINTA:

Quin babau!

TRIL·LIRÓ: Sort tenim que no fos una gerra!

ARMANDA:

Oh! Desborda d'enginy!

BELISA: És un doll que no cessa!

FILAMINTA:

L'agradable menú, serviu-nos-el de pressa!

TRIL·LIRÓ:

Per aquesta gran fam que davant meu s'exposa,
un sol plat de vuit versos em sembla poca cosa,
i penso que al programa no hi faria cap mal
si unia a l'epigrama —si voleu, madrigal—
l'additiu d'un sonet que, als ulls d'una princesa,
ha passat per tenir certa delicadesa.
L'he assaonat amb sal i pebre en el punt just,
i el trobareu, em penso, força del vostre gust.

ARMANDA:

Qui en podria dubtar?

FILAMINTA:

Comenceu la lectura.

BELISA, *interrompent-lo quan intenta llegir*:

Ja sento que em batega el cor amb desmesura!
M'agrada amb passió escoltar poesia,
sobretot, quan al vers s'hi veu galanteria.

FILAMINTA:

Si nosaltres parlem, res no ens podrà llegir!

TRIL·LIRÓ:

So...

BELISA, a ENRIQUETA: Silenci, neboda!

ARMANDA:

Va, prou! Dei-
[xeu-lo dir!]

TRIL·LIRÓ:

«Sonet a la princesa Urània,
a propòsit de la seva febre».
Teniu la prudència adormida
de tractar magníficament
i d'allotjar luxosament
qui vol mal a la vostra vida.

BELISA:

Oh! Comença tan bé!

ARMANDA:

Quin aire més galant!

FILAMINTA:

Només ell té el talent d'un vers tan elegant!

ARMANDA:

«Prudència adormida»! Cal treure-s'hi el barret!

BELISA:

«Mal a la vostra vida»! Que bé acaba el quartet!

FILAMINTA:

«Magníficament» lliga tan bé amb «luxosament»!

Els dos adverbis junts van admirablement!

BELISA:

Escoltem com segueix!

TRIL·LIRÓ:

Teniu la prudència adormida
de tractar magníficament
i d'allotjar luxosament
qui vol mal a la vostra vida.

ARMANDA:

«Prudència adormida»!

BELISA:

«Mal a la vostra vida»!

FILAMINTA:

«Luxosament i magníficament».

TRIL·LIRÓ:

Foragiteu, mal se us critiqui,
del vostre ric apartament

una ingrata que insolentment
sembla que a fer-vos mal s'apliqui.

BELISA:

Si us plau, a poc a poc! Deixeu-me respirar!

ARMANDA:

Permeteu que un moment ho puguem degustar!

FILAMINTA:

Se sent, amb aquests versos, fluir a tots els sentits
un no sé què, que ens deixa del tot esbalaïts!

ARMANDA:

«Foragiteu, mal se us critiqui,
del vostre ric apartament»...

Que bé que sona aquí el «ric apartament»!
La metàfora hi és posada subtilment!

FILAMINTA:

«Foragiteu, mal se us critiqui»..

Aquest «mal se us critiqui» és d'un gust admirable.
En aquest punt el vers és del tot impagable!

ARMANDA:

A mi, «mal se us critiqui» em roba també el cor!

BELISA:

Sóc del mateix parer: «mal se us critiqui» és or!

ARMANDA:

Voldria haver-ho escrit.

BELISA:

Val per tot un poema!

FILAMINTA:

Però en copseu com jo la línesa suprema?

ARMANDA, BELISA:

Oh, Oh!

FILAMINTA:

«Foragiteu, mal se us critiqui».

Com de la febre algú pot prendre l'interès?
Rieu dels qui critiquen, no els escolteu per res!

«Foragiteu, mal se us critiqui...
mal se us critiqui, se us critiqui»...

Aquest «mal se us critiqui» diu molt més del que sembla:
no sé si dels presents algú en això s'assembla
a mi, però hi detecto milions de sentits.

BELISA:

És cert que en diu, de coses, amb mots tan restringits!
FILAMINTA, a TRIL·LIRÓ:

Però quan componíeu aquest «mal se us critiqui»,
sabíeu l'energia —permeteu que m'hi liqui—
que posàveu en mots tan ben distribuïts,
tan plens d'enginy, tan forts, i alhora tan ben dits?

TRIL·LIRÓ:

Ah! Ah!

BELISA: «Ingrata», a mi, em sona com tempesta:
aquesta febre ingrata, injusta, deshonest,
que maltracta la gent que la vol acollir!

FILAMINTA:

Són quartets admirables, no ho hem de discutir.
Ecoltem els tercets: deixem-lo que s'expliqui.

BELISA:

Llegiu-nos un cop més, si us plau, «mal se us critiqui»!

TRIL·LIRÓ:

Foragíteu, mal se us critiqui..

FILAMINTA, ARMANDA, BELISA:

«Mal se us critiqui»!

TRIL·LIRÓ:

del vostre ric apartament...

FILAMINTA, ARMANDA, BELISA:

«Ric apartament»!

TRIL·LIRÓ:

una ingrata que insolentment

FILAMINTA, ARMANDA, BELISA:

Aquesta febre ingrata!

TRIL·LIRÓ:

sembla que a fer-vos mal s'apliqui.

ARMANDA, BELISA:

Ah!

TRIL·LIRÓ.

Què! No respecta el vostre rang,
i es permet a la vostra sang...

FILAMINTA, ARMANDA, BELISA:

Ah!

TRIL·LIRÓ.

de dia i de nit causar ultratge?
Si amb vós us l'emporteu al bany,
no li doneu cap avantatge:
heu d'olegar-la amb tot l'afany!

FILAMINTA:

No puc dir res!

BELISA.

Deliro!

ARMANDA.

Em moro de plaer!

FILAMINTA:

De dolços tremolors em sento el cor tot ple!

ARMANDA:

«Si amb vós us l'emporteu al bany»..

BELISA.

«no li doneu cap avantatge»..

FILAMINTA:

«heu d'olegar-la amb tot l'afany.»

Amb tot el vostre afany, olegueu-la en el bany!

ARMANDA.

A cada pas, al vers, s'hi troba un punt brillant!

BELISA.

És tota una delícia anar-s'hi passejant!

FILAMINTA:

Caminant-h., trepitjo les més boniques coses!

ARMANDA:

És anar per camins que són sembrats de roses.

TRIL·LIRÓ.

El sonet, doncs, us sembla

FILAMINTA.

Admirable, actual.

Ningú no ha pogut mai escriure res igual.

BELISA, a ENRIQUETA:

Què? Cap emoció al llarg de la lectura?

Heu fet, neboda meva, una trista figura!

ENRIQUETA:

Cadascú fa a la vida la figura que sap,

i ser lletraferida, tia, no m'entra al cap!

TRIL·LIRÓ:

Potser us ha importunat dels meus versos la trama.

ENRIQUETA

No gens: no us escoltava.

FILAMINTA:

Va! Veiem l'epigrama!

TRIL·LIRÓ:

«Dins una carrossa de color d'amarant,
dedicat a una dama amiga».

FILAMINTA:

En els títols teniu una qualitat rara.

ARMANDA:

A cent mostres d'enginy llur novetat prepara.

TRIL·LIRÓ:

L'amor a tan alt preu els lligams m'ha venut...

FILAMINTA, ARMANDA, BELISA:

Ah!

TRIL·LIRÓ:

que la meitat dels béns que tenia he perdut:

i quan veus aquesta carrossa

amb or en quantitat tan grossa

que deixa astorat el país,

i fa pomposament que triomfi Laïs...

FILAMINTA:

Oh! Laïs! Això sí que és erudició!

BELISA:

La figura és airosa, i val un milió!

TRIL·LIRÓ:

i quan veus aquesta carrossa

amb or en quantitat tan grossa

que deixa astorat el país,
i la pomposament que triomfi Laïs,
no diguis més que és amarant,
sinó que els meus béns va exposant.

ARMANDA:

Oh, oh! Aquest final, ningú no se l'espera!

FILAMINTA:

Només ell pot escriure de tan brillant manera!

BELISA:

«No diguis més que és amarant,
sinó que els meus béns va exposant».

«Amarant», «exposant»! La ríma és elegant!

FILAMINTA:

No sé, d'ençà del dia en què us he conegut,
si l'esperit tenia envers vós previngut,
però us admiro en tot, en el vers i en la prosa.

FRIL·LIRÓ:

Si de la vostra ploma mostreu alguna cosa,
ens vagarà també de poder-ho admirar.

FILAMINTA:

De versos, no n'he escrits, però vull esperar
que us mostraré aviat —i no només els títols—
de la nostra Acadèmia un pla de vuit capítols.
Plató de tal projecte va passar pel costat
mentre de la República escrivia el tractat;
jo vull que es realitzi aquest pla tan ingent
que he posat al paper —en prosa, de moment—,
perquè sento —he de dir-ho— un terrible despit
del tort que es fa a les dones, pel que fa a l'esperit;
i vull venjar-nos totes —la cèlibe i l'esposa—
d'aquest indigno rang on l'home sempre ens posa
fent servir el nostre enginy només per coses vanes,
i tancant-nos les portes a clarors sobiranes.

ARMANDA:

És per al nostre sexe tenir poca indulgència

considerar només la nostra intel·ligència
apta per valorar el caient d'una roba,
el treball d'unes puntes o alguna moda nova.

BELISA:

Ens hem de rebel·lar contra tal ignomínia
i posar el nostre enginy sempre en primera línia.

TRIL·LIRÓ:

Que respecto les dames, és cosa ben palesa;
si sé retre homenatge a la seva bellesa,
també del seu talent la llum he d'honorar.

FILAMINTA:

Justícia en tal tema el nostre sexe us fa.
Però volem mostrar a més d'un eixerit
de qui l'orgull ens tracta amb menyspreu infinit
que, en el saber, les dones hi tenim molt a dir,
que doctes assemblees bé podem reunir,
conduint-les millor que els més brillants cervells;
que hi volem conjuguar el que separen ells,
casant el bell llenguatge i la ciència pura,
en mil experiments descobrint la natura,
i, sobre tots els temes que es puguin proposar,
defugint sectarismes, veritats recercar.

TRIL·LIRÓ:

Per les qüestions d'ordre, jo sóc peripatètic.

FILAMINTA:

L'abstracció platònica és d'allò més estètic.

ARMANDA:

Epicur m'interessa, i el seu dogma m'atrau.

BELISA:

Pel que toca als corpuscles, Epicur també em plau,
però se'm fa difícil el seu buit suportar:
la matèria subtil molt més em satisfà.

TRIL·LIRÓ:

Descartes, en el tema dels imants, és notori.

ARMANDA:

Amb els seus terbolins'

FILAMINTA: I el seu món giratori!

ARMANDA:

Oh! La nostra assemblea ja hauria de ser oberta!
Ens faria famoses més d'una descoberta!

TRIL·LIRÓ:

Tothom n'espera moltes, de la vostra cultura,
i per a vós amaga pocs secrets la natura.

FILAMINTA:

No ho dic per presumir, però ja n'he fet una,
i he vist molt clarament uns homes a la lluna.

BELISA:

Jo, d'homes, no en vaig veure: devien ser a passcig;
però hi ha campanars: els he vist com us veig.

ARMANDA:

Anirem fins al fons, tal com fem amb la Física,
en Gramàtica, Història, Vers, Moral i Política!

FILAMINTA:

Joestic enamorada dels fets de la Moral:
abans, dels erudits era l'amor cabdal.
Però a l'estoïcisme, li atorgo un avantatge:
no hi ha res més bonic que el seu noble missatge.

ARMANDA:

Aviat, de la llengua, els nostres reglaments
mostraran que en volem remoure els fonaments.
Per una antipatia d'instint o de raó
sentim totes nosaltres mortal aversió
per un seguit de mots, tant verbs com substantius,
que ens neguem a acceptar que encara siguin vius:
contra aquests mots, de mort volem dictar sentències,
i ens caldrà obrir les nostres molt doctes conferències
condemnant formalment tots els mots d'ús pervers
que volem bandejar de la prosa i del vers.

FILAMINTA:

Però de l'Acadèmia que ens proposem fundar,
el projecte més noble, que més ha d'agradar,

un gloriós designi, que haurà de ser lloat
per tots els esperits de la posteritat,
és la proscripció de síl·labes bastardes
que en mil belles paraules malsonen com bombardes,
que són joguina eterna dels necis de tot temps,
llocs comuns on incorren esperits poc plaents,
font d'infames equívocs que us puc enumerar,
i que són un insult que a les dones es fa.

TRIL·LIRÓ:

Vet aquí certament projectes admirables!

BELISA:

Farem uns estatuts, ja ho veureu, impecables!

TRIL·LIRÓ:

Seran un bon model de llum i saviesa.

ARMANDA:

Les nostres lleis seran jutges de la bellesa.
Per elles, prosa i vers, tot, ens serà sotmès.
Ningú no tindrà enginy que prou no ens faci el pes.
En tot el que es publiqui, hi trobarem a dir:
ningú no escriurà bé, tret dels que som aquí.

ESCENA TERCERA

ESPINET, TRIL·LIRÓ, FILAMINTA, BELISA, ARMANDA,
ENRIQUETA, VÀDIUS.

ESPINET:

Senyor, arriba un home que espera parlar amb vós.
Va tot vestit de negre, i parla en to melós.

TRIL·LIRÓ:

És aquell savi amic, que tant i tant m'ha instat
per tenir el privilegi de ser-vos presentat.

FILAMINTA:

Per dur-lo a casa nostra no us calia llicència.

(A ARMANDA i a BELISA:)

Fem els honors com cal a un home de ciència.

(A ENRIQUETA que se'n va:)

On aneu? Us he dit de forma taxativa
que us necessito aquí.

ENRIQUETA: Quina raó ho motiva?

FILAMINTA:

Veniu; no trigareu a tenir una alegria.

TRIL·LIRÓ:

Vet aquí un bon amic, que de desig moria
de ser-vos presentat; no crec que em crítiqueu
per portar a casa vostra, senyores, un plebeu:
té un racó ben guanyat entre els bells esperits.

FILAMINTA:

Si vós l'introduïu, són mèrits afeigits!

TRIL·LIRÓ:

Té dels autors antics un ple coneixement,
i domina, senyora, el grec completament.

FILAMINTA:

El grec! Déu meu! El grec! Germana, grec! En sap!

BELISA:

Neboda meva, grec!

ARMANDA: Sap grec! No em cap al cap!

FILAMINTA:

Així, que sabeu grec! L'amor del grec, que us faci
permetre'ns, senyor meu, que tothom us abraçi!

(VÀDIUS les besa totes, fins a arribar a ENRIQUETA, que
el refusa.)

ENRIQUETA:

Excuseu-me, senyor, però no entenc el grec.

FILAMINTA:

Pels llibres grecs, de sempre, tinc un respecte cec.

VÀDIUS:

No vull ser inoportú per l'ardor que m'inspira
a retre-us homenatge, senyora: qui us admira
una docta conversa té por d'haver malmès.

FILAMINTA:

Senyor, quan se sap grec, no es pot malmetre res.

TRIL·LIRÓ:

A més, fa meravelles, tant en vers com en prosa.

Tal vegada ens podria recitar alguna cosa.

VÀDIUS:

Un vici dels autors, en llurs creacions,
és tiranitzar amb elles les conversacions;
ser als palaus, a la cort, al carrer i als convits,
de versos carregosos lectors entossudits.
Per a mi, no hi ha res pitjor, si em permeteu,
que un autor que mendiqui l'encens pertor arreu,
que, del primer arribat robant l'atenció,
sovint en faci un màrtir, sense compassió.
No se m'ha vist mai caure en tal procediment,
i d'un grec en això segueixo el sentiment,
que per un dogma explícit als savis va vetar
que els seus textos llegissin, ara aquí, ara allà.
Porto uns versets d'amor, escrits amb molta fe,
dels quals m'agradaria tenir el vostre parer.

TRIL·LIRÓ:

En el vers que escriviu, la bellesa s'hi mostra.

VÀDIUS:

Les Gràcies i Venus imperen en el vostre.

TRIL·LIRÓ:

Teniu uns girs arosos, i sabeu triar el mot.

VÀDIUS:

En vós, l'«ethos» i el «pathos» hi són presents pertot.

TRIL·LIRÓ:

La vostra ploma ha escrit èglogues i un idilli
que en bell estil superen Teòcrit i Virgili.

VÀDIUS:

Les vostres odes tenen un aire tan galant
que ni el mateix Horaci ha estat més elegant.

TRIL·LIRÓ:

No hi ha res que enamori com les vostres cançons.

VÀDIUS:

Componeu uns sonets acabats i rodons.

TRIL·LIRÓ:

Els vostres epigrames, senyor, són genials.

VÀDIUS:

No he vist enlloc l'enginy dels vostres madrigals.

TRIL·LIRÓ:

De sempre, en les balades heu estat admirable.

VÀDIUS:

Improvisant, teniu un no sé què adorable.

TRIL·LIRÓ:

Si França conegués de debò el que valeu...

VÀDIUS:

Si el segle apreciés del vostre enginy el preu..

TRIL·LIRÓ:

en carrossa daurada pel carrer se us veuria.

VÀDIUS:

estàtues, el públic, fervent, us alçaria.

(A TRIL·LIRÓ:)

Hem! És una balada, i prego que clar i net
se'm digui..

TRIL·LIRÓ: Coneixeu aquell petit sonet
sobre una mala febre que afecta una princesa?

VÀDIUS:

Ahir me'l van llegir: va ser a ca la marquesa.

TRIL·LIRÓ:

En coneixeu l'autor?

VÀDIUS:

No, però té poc pes:
no crec ser dur si dic que el sonet no val res.

TRIL·LIRÓ:

Molta gent, tanmateix, l'ha trobat admirable...

VÀDIUS:

Cosa que no impedeix que sigui detestable,
i si l'heu conegut, opinareu com jo.

TRIL·LIRÓ:

No estic d'acord amb vós. A mi, em sembla molt bo,
i conec pocs poemes escrits amb tal talent.

VÀDIUS:

No plagui al cel que en faci mai cap de tan dolent!

TRIL·LIRÓ:

Doncs jo sostinc que mai no s'ha escrit res millor,
i la raó cabdal és que jo en sóc l'autor.

VÀDIUS:

Vós?

TRIL·LIRÓ: Jo!

VADIUS: Doncs no sé pas com va anar la lectura..

TRIL·LIRÓ:

No haver-vos agradat m'és trista desventura.

VÀDIUS:

Potser, quan l'escoltava, el so no era prou net,
o el lector, tal vegada, va destrossar el sonet.
Però deixem-ho córrer, veiem la balada.

TRIL·LIRÓ:

La balada, jo entenc que és una cosa fada,
i ja no està de moda: té un regust d'antigor.

VÀDIUS:

Tot i amb això, té encara més d'un admirador.

TRIL·LIRÓ:

La qual cosa no em priva de dir que no m'atrau.

VÀDIUS:

No la fa més dolenta el fet que prou no us plau.

TRIL·LIRÓ:

Per als pedants encara té més d'un atractiu.

VÀDIUS:

I tanmateix, veiem que vós la defugiu?

TRIL·LIRÓ:

Les vostres qualitats com un neci em doneu.

VÀDIUS:

Amb molta impertinència, les vostres m'atorgueu.

TRIL·LIRÓ:

Fugiu, escriptorot, empastifapaper!

VÀDIUS:

Fugiu vós, poetastre, rimaire de carrer!

TRIL·LIRÓ:

Fuig, mercader d'escrits, plagiarí impudent!

VÀDIUS:

Fuig, pagerol!

FILAMINTA: Senyors! Sabeu què esteu dient?

TRIL·LIRÓ:

Vés a restituir el penós llatrocini

que has fet a grecs, llatins i a tot el que es declini!

VÀDIUS:

Vés a fer que t'absolguí el Parnàs, i que ho faci

d'haver amb els teus versots esguerrat tot Horaci!

TRIL·LIRÓ:

Recorda't del teu llibre, i del seu poc ressò.

VÀDIUS:

Tu, d'haver arruïnat l'editor de més to!

TRIL·LIRÓ:

El meu prestigi és sòlid, i l'embrutes en va.

VÀDIUS:

A l'autor de les Sàtires em puc encomanar.

TRIL·LIRÓ:

Jo també m'hi encomano.

VÀDIUS:

Tinc el grat sentiment

de veure-m'hi tractat més honorablement:

em clava de passada només el seu fibló

entre d'altres autors, que som gernació

a la Cort. Però a tu, no et deixa mai en pau,
i els seus dards et perforen cada cop que li plau.

TRIL·LIRÓ:

És per això que hi tinc un rang més honorable:
et col·loca amb la púrria, talment un miserable;
sap que amb un cop en té prou per aclaparar-te,
i no es vol dignar a fer-te l'honor de rematar-te.
A mi, m'ataca a part, com a un noble adversari
envers qui tot l'esforç li sembla necessari,
i els trets que contra mi pertot arreu dispara
demonstren que no creu poder-me vèncer encara.

VÀDIUS:

Veuràs la meva ploma, com en pot ser, de destra!

TRIL·LIRÓ:

I la meva sabrà fer-te veure el teu mestre!

VÀDIUS:

Et desafio en vers, prosa, grec llatí!

TRIL·LIRÓ:

Molt bé! Doncs ens veurem les cares lluny d'aquí.

ESCENA QUARTA

TRIL·LIRÓ, FILAMINTA, ARMANDA, BELISA, ENRIQUETA.

TRIL·LIRÓ:

No em censureu, senyora, si molt m'he acalorat:
el vostre bon judici només he defensat
sobre el sonet que Vadius ha gosat atacar.

FILAMINTA:

A calmar el vostre humor ara em vull aplicar:
parlem d'un altre tema. Veniu aquí, Enriqueta.
Des de fa molt de temps el meu cor s'inquieta

pel fet que gens d'enginy en vós no es fa sentir;
però tinc la manera de fer-vos-en venir.

ENRIQUETA:

Tenir cura de mi per aquest fet no cal.
No tinc cap interès a ser espiritual;
m'agrada viure a gust, i tot allò que es diu
a les vostres converses, amb mi gens no s'adiu,
i és una ambició que a mi ni em va ni em ve.
Si sóc beneita, mare, a mi ja m'està bé:
m'estimo més usar un llenguatge corrent
que no pas turmentar-me per parlar brillantment.

FILAMINTA:

Sí, però em contraria veure-us així: no vull
que de la meva sang pugueu minvar l'orgull.
La bellesa del rostre és un feble ornament,
una flor escadussera, l'esclat d'un breu moment,
que només amb la pell es pot relacionar:
és la de l'esperit, la que cal conrear.
Molt de temps he cercat la forma de donar-vos
la bellesa que els anys no hauran d'arravatar-vos,
d'inculcar-vos l'amor per la filosofia
i el plaer de saber més coses cada dia.
A la fi, el pensament pel que m'he decidit
ha estat de vincular-vos a un brillant erudit.
L'home és aquest senyor, i des d'ara us commino
a veure'l com l'espòs que per a vós destino.

ENRIQUETA:

Per a mi, mare?

FILAMINTA: És clar! Deixeu el to postís!

BELISA, a TRIL·LIRÓ:

Us he entès: amb els ulls em demaneu permís
per poder lligar a una altra un cor que posseeixo.
Doncs va bé, sí, m'hi avinc. A Enriqueta us cedeixo:
és un enllaç que us deixa més que ben instal·lat.

TRIL·LIRÓ, a ENRIQUETA:

No sé què us he de dir: estic tan trasbalsat,
que el venturós enllaç amb què veig que m'honora
la vostra..

ENRIQUETA: A poc a poc! Encara no n'és l'hora.
No vulgueu córrer tant.

FILAMINTA: Això és una resposta?
No sabeu que, si vull, ben poc esforç em costa...
Prou! Ja entrarà en raó. Anem, deixem-la fer.

ESCENA CINQUENA

ENRIQUETA, ARMANDA.

ARMANDA:

La cura de la mare us ho ha posat molt bé;
no podia triar-vos més il·lustre marit.

ENRIQUETA:

Si la tria és tan bona, com no l'heu escollit?

ARMANDA:

És a vós, i no a mi, que la mà n'han donat.

ENRIQUETA:

Us el cedeixo tot, germana, de bon grat.

ARMANDA:

Si jo fos defensora com vós del casament,
l'oferta acceptaria sense cap mirament.

ENRIQUETA:

Si tinguéss, com teniu, tant d'amor pels pedants,
trobaria el partit dels més interessants.

ARMANDA:

Tot i tenir uns gustos tan discrepants, germana,
sempre ens cal obeir les ordres del que mana;
la mare damunt nostre té un poder decisiu.
Pretendre resistir-se a allò que ella prescriu...

ESCENA SISENA

CRISAL, ARIST, CLITANDRE, ENRIQUETA, ARMANDA.

CRISAL, *a ENRIQUETA, tot presentant-li CLITANDRE:*

Filla meva, ja he pres una decisió
fora el guant. Encaixeu la mà d'aquest senyor.
Des d'ara, amb tot el cor l'heu de considerar
com l'espòs que us convé, i que jo us vull donar.

ARMANDA:

D'aquest, germana meva, no en tindreu res a dir.

ENRIQUETA:

Germana, eis nostres pares sempre ens cal obeir;
el pare damunt nostre té un poder decisiu.

ARMANDA:

Cal obeir també la mare, i el que diu.

CRISAL:

Què haig d'entendre?

ARMANDA:

No res: només que em diu el cor
que aquí la mare i vós no estareu pas d'acord,
i que un altre marit...

CRISAL:

Silenci, gata maula!
Aneu-vos-en amb ella, conteu-li alguna falla,
i no us fiqueu per res en el que he disposat.
Expliqueu-li com penso: i cap més disbarat!
Que no gosi venir a escalfar-me l'orella.
Aneu, de pressa!

ARIST:

Bé! Ho feu de meravella!

CLITANDRE:

Quina joia! Quin goig! Enriqueta, sóc vostre!

CRISAL:

Agafeu-li la mà. Va! Passeu davant nostre!
(*A ARIST:*)

Aneu amb ells, germà. Mireu, quina dolcesa!
El cor tot se'm commou davant tanta tendresa.
Sento que recupero els meus antics vigors,
i em torno a recordar dels meus joves amors!

ACTE QUART

ESCENA PRIMERA

ARMANDA, FILAMINTA.

ARMANDA:

Sí, res en cap moment no l'ha fet vacillar,
i de ser obedient s'ha arribat a vantar.
El seu cor, per lliurar-se, a penes s'ha donat
el temps d'assabentar-se del que li era dictat;
no semblava seguir la voluntat del pare,
sinó desafiar les ordres d'una mare.

FILAMINTA:

Ja li sabré mostrar la llei de qui dels dos
als drets de la raó sotmetrà els seus ardors,
i qui governarà —pare o mare— la dèria:
l'esperit o bé el cos; la forma o la matèria.

ARMANDA:

Calia, si més no, haver-vos avisat,
i trobo que Clitandre ha estat ben insensat
pensant que a esquena vostra seria el vostre gendre.

FILAMINTA:

No ha aconseguit encara allò que creu pretendre.
M'agradava de veure'l de vós enamorat,
però el seu procedir sempre m'ha disgustat:
sap fins a quin extrem m'agrada l'escriptura,
i mai no m'ha pregat que li fes cap lectura.

ESCENA SEGONA

CLITANDRE, ARMANDA, FILAMINTA.

CLITANDRE *entra silenciosament, i evitant ser vist.*

ARMANDA:

Jo no toleraria, si al lloc vostre em trobés,
que l'espòs d'Enriqueta un dia esdevingués,
i em faria gran tort qui tingués la pensada
que parlo d'aquest tema de forma interessada,
i que el rebuig covard que s'ha vist que m'ha fet
em deixa al fons del cor algun despit secret.
En aquests daltabaixos l'ànima s'enforteix,
i la filosofia l'ajuda i l'ennobleix;
el seu suport ens fa a tot poder fer front.
Però que us tracti així és molt més que un afront.
L'honor us dicta, mare, que l'heu de rebutjar;
per dir-ho tot, és home que no us pot agradar:
jo mai no li vaig veure, conversant del que fos,
que mostrés ni una engruna d'estima cap a vós.

FILAMINTA:

Ximplet!

ARMANDA: I si de vós parlar venia al cas,
a l'hora de lloar-vos, era fred com el glaç.

FILAMINTA:

Insolent!

ARMANDA: Vint vegades, com d'un autor novell
li he llegit versos vostres, on res no ha trobat bell.

FILAMINTA:

Descarat!

ARMANDA: Sobre això, mantenfem conteses,
i no us imagineu quines insensateses..

CLITANDRE:

A poc a poc, si us plau! Tingueu més caritat,

senyora, i si més no, un xic d'honestedat.
Quin tort us he causat? Com i quan us he ofès
perquè així em bescanteu? Si jo no us he fet res!
Per què a destruir-me demostreu tant d'afany
i em voleu presentar com odiós i estrany?
Digueu-me d'on us ve tal furor venjatiu.

(A FILAMINTA:)

Vós en sereu, senyora, un jutge equitatiu.

ARMANDA:

Si tingués el furor de què em veig acusada,
penso que hi estaria molt ben autoritzada.
En serieu molt digne, perquè els primers amors
estableixen lligams tan sagrats sobre els cors
que val més la ruïna, i la vida llevar-se,
abans que a un altre foc consentir subjugar-se.
A canviar d'amor cap horror no és igual,
i tot cor infidel és un monstre, en Moral.

CLITANDRE:

Considereu, senyora, una infidelitat
el que em va obligar a fer la vostra vanitat?
Només vaig obeir lleis per ella imposades,
i si això són ofenses, no m'han de ser imputades.
Sí, els vostres encants van saber posseir
el meu cor, i dos anys em van fer consumir.
No hi havia servei, deure ni sacrifici
a què no m'apliqués, en vostre benefici.
Però tot el meu zel mai no va ser efectiu:
en tot éreu contrària al meu desig més viu;
fins que el que refusàveu, a una altra ho vaig brindar.
Senyora, d'aquest fet, qui dels dos cal culpar?
Si el meu cor es desvia de vós, no l'hi empenyeu?
Sóc jo que us abandono, o vós que m'expulseu?

ARMANDA:

Penseu, senyor, que és un desig contrariar
volar intentar arrencar-li el que té de vulgar,

mirant de reduir-lo a la simple puresa
on del perfecte amor rau tota la bellesa?
No sabríeu per mi mantenir el pensament
del comerç dels sentits deslliurat plenament,
i no sabeu copsar tot l'atractiu que té
la unió de dos cors, on el cos no intervé?
Només heu d'estimar de forma barroera
deixant que la matèria n'imposi la manera,
i, per nodrir la flama que en vós es produeix,
us fa falta el casori, i tot el que hi segueix?
Quin amor més estrany! I els esperits com cal,
que lluny són de cremar-se en foc tan terrenal!
En tots els seus ardors no hi juguen els sentits,
i el seu bell foc recerca només uns cors units;
la resta, l'abandona: no entra en el seu anhel,
i és un foc net i pur, tan pur com el del cel.
Els sospirs són honestos quan per ell són moguts,
i no els motiven mai desigs foscos i bruts.
Res d'impur no es barreja al fi que el foc proposa:
per estimar, s'estima, no pas per altra cosa.
Només en l'esperit aquest foc té influència,
i, tot i tenir un cos, no en tenim consciència.

CLITANDRE:

Senyora, per dissort, estic persuadit
que, mal us pesi, el cos tinc a l'ànima unit;
no m'és tan prescindible que el pugui deixar a part;
de tals divisions, n'he ignorat sempre l'art;
el cel em va imbuir d'una filosofia
on l'ànima i el cos van sempre en companyia.
No hi ha res més bonic, com vós mateixa heu dit,
que els desigs depurats que afecten l'esperit,
les unions de cors, i les tendres pensades
del comerç dels sentits clarament separades.
Aquest amor, però, és massa refinat
per al meu gust... groller, com l'heu qualificat.

Amb tot el meu jo estimo, i l'amor que se'm dóna
us confesso que el vull a tota la persona.
No crec que voler això suposi grans turments,
i no penso fer un tort als vostres sentiments
si constato que el món segueix el meu sistema:
casar-se està de moda, i sense cap problema
passa per ser un lligam prou dolç, prou honorable,
perquè jo el desitges, quan m'éreu adorable;
i no m'imaginava que saber-vos pretesa
us hagués donat lloc a sentir-vos ofesa.

ARMANDA:

Doncs bé, senyor, doncs bé: ja que no m'escolteu,
i que els vostres brutals sentiments defensen;
ja que, per reduir-vos a la fidelitat,
us fa falta un lligam fet de carnalitat,
si la mare s'hi avé, sigui! El meu esperit
consentirà, per vós, al que m'heu exigit.

CLITANDRE:

És massa tard, senyora: n'hi ha una altra, al vostre lloc,
i seria un infame, desviant el meu foc,
maltractant un asil, un temple de dolcesa
on em vaig resguardar de la vostra altivesa.

FILAMINTA:

Però a veure, senyor! I amb mi, que no hi compteu
quan aquest altre enllaç, feliç, us prometeu?
I en la vostra quimera, encara no ho heu vist,
que tinc per a Enriqueta un altre espòs previst?

CLITANDRE:

Oh, senyora, us ho prego, mireu bé qui trieu;
a semblant ignomínia, si us plau, no m'exposeu;
no vulguc reduir-me al destí colpidor
de fer de mi el rival del senyor Trilliró.
L'amor del bell enginy, que en vós m'és tan contrari,
no podia oposar-me un menys noble adversari.
N'hi ha d'altres —i són molts— pel que fa a l'esperit.

a qui el mal gust del segle dóna un lloc distingit;
però no a Tril·liró: a ningú no ensarrona,
i tothom ret justícia als productes que ens dóna.
Fora d'aquesta casa, tothom sap el que val,
i més d'una vegada m'heu fet sentir malalt
en veure-us alabar versos per ell servits,
dels quals renegaríeu si els haguéssiu escrits.

FILAMINTA:

Si és tan divers del nostre el judici que en feu,
és que li sabem veure coses que no veieu.

ESCENA TERCERA

TRIL·LIRÓ, ARMANDA, FILAMINTA, CLITANDRE.

TRIL·LIRÓ:

Us vinc a anunciar una nova increïble.
Ens hem salvat, dormint, d'un cataclisme horrible:
un cometa, senyora, a frec nostre ha passat,
el nostre terbolí pel mig ha travessat,
i, si en el seu camí hagués trobat la Terra,
n'hauria fet bocins, com qui trenca una gerra.

FILAMINTA:

Deixem aquest discurs per a un altre moment:
el senyor no sabia trobar-hi al·licient;
ha fet professió d'estimar la ignorància;
li fa odiar el saber, aquesta militància.

CLITANDRE:

Aquesta veritat vol un aclariment.
M'explicaré, senyora: odio solament
l'enginy i la ciència quan espatllen persones,
i són coses que en si són boniques i bones.
Però preferiria ser titllat d'ignorant

que no pas fer-me el savi tal com alguns ho fan.

TRIL·LIRÓ:

Jo tinc per impossible —ni si algú s'ho proposa—
que en cap cas la ciència esguerri alguna cosa.

CLITANDRE:

Doncs jo tinc sentiment, en el que es diu i es fa,
que grans rucs la ciència pot molt bé generar.

TRIL·LIRÓ:

La paradoxa és forta.

CLITANDRE:

I, sense ser gaire hàbil,
presentar-vos-en proves, penso, em seria fàcil.

Si les raons mancaven, ben segur que, en tot cas,
els exemples famosos no em mancarien pas.

TRIL·LIRÓ:

En podríeu citar que no són concloents.

CLITANDRE:

No em caldria anar lluny per fer-vos-els patents.

TRIL·LIRÓ:

He de dir que no en veig, d'exemples tan famosos.

CLITANDRE:

Doncs jo en tinc tan a prop, que quasi els veig borrosos.

TRIL·LIRÓ:

Fins ara, jo em pensava que els feia la ignorància,
els rucs, no la ciència, però la circumstància...

CLITANDRE:

Doncs anàveu errat, i jo us puc ser garant
que un savi ruc és ruc, més que un ruc ignorant.

TRIL·LIRÓ:

En això us contradiuen els sentiments anònims,
perquè ignorant i ruc són dos termes sinònims.

CLITANDRE:

Si a l'ús de les paraules us aneu agafant,
hi ha més similitud entre ruc i pedant.

TRIL·LIRÓ:

La ruqueria, en l'un, s'hi deixa veure pura.

CLITANDRE:

I l'estudi, en l'altre, ajuda la natura.

TRIL·LIRÓ:

El saber, en ell mateix, té un mèrit eminent.

CLITANDRE:

El saber, en un fatxenda, esdevé impertinent.

TRIL·LIRÓ:

Per a vós la ignorància deu tenir molt d'encant,
perquè amb tanta fermesa l'estigüeu defensant.

CLITANDRE:

Si per a mi té encants poderosos, que em tempten,
és d'ençà que als meus ulls certs savis es presenten.

TRIL·LIRÓ:

Aquests certs savis poden —hi voldreu convenir—
valer com certs senyors, que massa es fan sentir.

CLITANDRE:

És cert, si ens atenim al que certs savis pensen,
però hi ha certs senyors que el contrari defensen.

FILAMINTA:

Em sembla, senyor meu...

CLITANDRE:

Us ho prego, calleu.

El senyor ja és prou fort sense que l'ajudeu;
ja en tinc prou, de combatre tan rude contrincant,
i si d'ell em defenso, ho faig tot reculant.

ARMANDA:

Però l'agror ofensiva, destrament esgrimida,
amb què ..

CLITANDRE: Un altre ajut, deixa la partida.

FILAMINTA:

Discutint, es tolera tal tipus de combat,
si atacar la persona es deixa de costat.

CLITANDRE:

Déu meu! El que s'ha dit no té res que l'ofengui;
en burles, si és francès, és normal que hi entengui,
i dards més vetinosos que els meus l'han crivellat

sense que el seu honor se n sentís afectat.

TRIL·LIRÓ:

He de dir que el senyor no em causa cap sorpresa defensant la ignorància en la nostra contesa. Si sabem que freqüenta la cort, està tot dit. La cort, com és sabut, no abona l'esperit; recolza la ignorància de forma interessada, i és per un cortesà que l'hem vist defensada.

CLITANDRE:

Veig que a la pobre cort teniu antipatia: ja en té prou, de dissort, veient que cada dia bells esperits com vós declameu contra ella, que dels vostres disgustos li presenteu querella, i que, pel seu mal gust volent-li obrir procès, li imputeu els fracassos, com si ella els provoqués. Permeteu-me, senyor Tril·liró, sense ira, que us digui, amb el respecte que el vostre nom
{m'inspira,
que faríeu molt bé, tota la gent com vós, si de la cort parlàveu en to més agradós; que, si bé us ho mireu, no hi ha tanta ignorància com vosaltres, senyors, dieu amb arrogància; que, de sentit comú, us en podria vendre; que sap formar el bon gust, que de tot pot entendre, que l'estil cortesà té més categoria que tot l'obscur saber de la pedanteria.

TRIL·LIRÓ:

Del seu bon gust, senyor, l'efecte és evident.

CLITANDRE:

En què veieu, senyor, que el tingui tan dolent?

TRIL·LIRÓ:

El que veig, senyor meu, és, pel que fa a ciències, que Ràsius i Baldus, dues grans eminències, de qui els mèrits arreu han obtingut honors, de la cort no han rebut interès ni favors.

CLITANDRE:

Ja veig la vostra pena, i com, modestament,
no us poseu al costat de gent tan eminent.
Digueu-me —jo tampoc entre ells no us inclouré—
tals senyors, a l'Estat, si han causat mai cap bé.
Els seus escrits li han fet un servei amb prou fusta
per acusar la cort d'horriblement injusta,
i per queixar-se arreu que en tan il·lustres noms
s'oblidi d'abocar el favor dels seus dons?
El seu saber, per França creieu d'utilitat?
Què n'ha de fer, la cort, d'allò que han publicat?
Els sembla, als tres babaus, en llur petit cervell,
per haver estat impresos i relligats en pell,
que de l'Estat ja són tres importants persones;
que poden decidir del destí de corones;
que, a la menor notícia de llurs produccions,
han de veure que els plouen al damunt pensions;
que en ells tot l'univers té la vista posada;
que tenen en tot lloc glòria assegurada;
que són de la ciència increïbles cervells
per saber allò que han dit uns altres abans que ells,
per haver fet trenta anys treballar ulls i orelles,
per haver dedicat deu o dotze mil vetlles
a ben empapussar-se de grec i de llatí,
cargant-se la ment del tenebrós botí
de tot el que d'inútil a un llibre pot trobar-se;
són gent que del que saben semblen embriagar-se,
dotats, per únic mèrit, d'un xerrar inoportú,
inhàbils per a tot, buits de sentit comú,
tan ridículs en tot, tan plens d'impertinència
que fan reprovar a molts l'enginy i la ciència.

FILAMINTA:

Us acaloreu molt, i aquest abrandament
de la natura en vós indica el moviment.
És el nom de rival el que tant us excita...

ESCENA QUARTA

JULIÀ, TRIL·LIRÓ, FILAMINTA, CLITANDRE, ARMANDA.

JULIÀ:

El savi de qui abans heu rebut la visita
i de qui tinc l'honor de veure'm el criat,
que llegiu aquests mots, senyora, m'ha pregat.

FILAMINTA:

Per important que sigui això que haig de llegir,
sàpigues, amic meu, que no és bon procedir
venir d'aquesta guisa a interrompre un discurs
i que a la gent de casa et cal tenir recurs
per tal d'introduir-te com criat que sap viure.

JULIÀ:

En prenc nota, senyora: tot d'una m'ho he d'escriure.

FILAMINTA, *llegint*:

«Tril·liró s'ha vantat, senyora, que es casaria amb la
vostra filla. Us previnc que la seva filosofia no recerca
altra cosa que les vostres riqueses, i que fareu bé si no
concloeu aquest casament abans d'haver vist el poema
que componc contra ell. Mentre espereu aquesta pintu-
ra, on tinc la intenció de perfilar-vos-el amb tots els seus
colors, us envio Horaci, Virgili, Terenci i Catul, on tro-
bareu anotats al marge tots els moments que n'ha plagiat.»

(Prosseguint:)

Veig, en el casament que tancar m'he promès,
un mèrit atacat per enemics de pes;

i davant d'aquest fet, la meva ment planeja
de fer una acció que confongui l'enveja,
que li faci sentir que tot l'esforç que fa
accelera l'efecte d'allò que vol trencar.

Al teu amo el que dic has d'anar a referir,
i digues-li, per tal de fer-li deduir

el gran cas que jo faig dels seus nobles consells,
i com crec necessari de guiar-me per ells,
que aquest vespre mateix es farà el casament.
Vós, senyor, com a bon amic, naturalment,
hi podreu assistir, veure com és signat
el contracte. Sereu el nostre convidat.
Ocupeu-vos, Armanda, de fer avisar el notari,
i la vostra germana advertiu. Que es prepari.

ARMANDA:

D'advertir ma germana no tinc necessitat;
el senyor en tindrà cura: com un esperitat
correrà a anunciar-li la nova, ple de zel,
disposant Enriqueta a mostrar-se-us rebel.

FILAMINTA:

Ja veurem, sobre ella, qui més poder tindrà,
i si els deures de filla no li sé fer acatar.
(*Se'n va.*)

ARMANDA:

Lamento molt, senyor, que del vostre projecte
els fets a què assistim impedeixin l'efecte.

CLITANDRE:

Em poso a treballar, i sense cap demora,
perquè aquesta recança no us quedi al cor, senyora.

ARMANDA:

Tinc por que el vostre esforç no es vegi compensat.

CLITANDRE:

Potser el vostre temor no es veurà confirmat.

ARMANDA:

Us ho desitjo així.

CLITANDRE:

N'estic ben convençut,
com sé també que puc comptar amb el vostre ajut.

ARMANDA:

Sí. Us penso servir amb tot el meu talent.

CLITANDRE:

Tindreu, per tal servei, el meu agraïment.

ESCENA CINQUENA

CRISAL, ARIST, ENRIQUETA, CLITANDRE.

CLITANDRE:

Sense el vostre suport, senyor, estic acabat:
la vostra esposa em nega el que tant he anhelat,
i el seu cor previngut vol Tril·liró per gendre.

CRISAL:

Però, quina cabòria! Mai no la podré entendre!
Per què diantre vol el senyor Tril·liró?

ARIST:

És perquè del llatí el sap concixedor,
i més que el seu rival el creu convenient.

CLITANDRE:

Vol celebrar aquest vespre mateix el casament.

CRISAL:

Aquest vespre?

CLITANDRE: Aquest vespre!

CRISAL: Aquest vespre! Doncs
[bé!

Per posar-la al seu lloc, al vespre us casaré!

CLITANDRE:

Per preparar el contracte, ha fet cridar el notari.

CRISAL:

Jo també el faig venir, i que un altre en prepari.

CLITANDRE:

És la vostra germana qui us haurà d'instruir,
senyora, de l'enllaç que us volen infligir.

CRISAL:

I jo, en canvi, li ordeno, perquè ho he decidit,
que es disposi a casar-se amb un altre marit.
Ja sabré fer-los veure qui les lleis dictarà
de casa, i si algú més té dret a governar.

Ara torno, i veureu si em sabré fer comprendre.

Seguiu-me el pas, germà. Seguiu-me també, gendre.

ENRIQUETA, a ARIST:

Mireu de mantenir-lo, oncle, d'aquest humor.

ARIST:

Faré ús del que calgui per servir el vostre amor.

CLITANDRE:

Per més suport que rebi de qui vull ser nebot,
el vostre cor, senyora, m'és el més ferm atot.

ENRIQUETA:

Del meu cor en podeu estar més que segur.

CLITANDRE:

Em fa feliç sentir-vos, i amb mi me'l vull endur.

ENRIQUETA:

Ja veieu de quin nus el volen presoner.

CLITANDRE:

Mentre sigui tot meu, no m'acovardiré.

ENRIQUETA:

Jo faré l'impossible per salvar els nostres cors,
i si no puc ser vostra malgrat el meu esforç,
cercaré, del convent, la serenor que dóna,
i que m'impedirà ser de cap més persona.

CLITANDRE:

Vulgui el cel preservar-me —imploro el seu favor—
de fer que de vós rebi semblant prova d'amor.

ACTE CINQUÈ

ESCENA PRIMERA

ENRIQUETA, TRIL·LIRÓ.

ENRIQUETA:

És sobre el matrimoni que la mare ha establert que us he volgut parlar, senyor. a cor obert, i he cregut que podria, en la confusió que hi ha en aquesta casa, fer-vos entrar en raó. Sé molt bé que el meu «sí», que us és tan cobejable, us aporta amb el dot un bé considerable; però el d'èter, pel qual tanta gent es desvia, per a qui es diu fílòsof té un indigne atractiu, i el menyspreu de riqueses que esgrimiu, si no és faula, no hauríeu de mostrar-lo només amb la paraula.

TRIL·LIRÓ:

Per això la fortuna no és el que en vós m'agrada: els vostres atractius, l'esclat de la mirada, el posat tan gentil, són els béns, la riquesa que atrauen el meu cor i la meva tendresa; només d'aquests tresors estic enamorat.

ENRIQUETA:

D'aquest foc, n'agraeixo la generositat. Aquest amor tan noble em podria confondre, però em sap greu de dir-vos que no hi puc correspondre. Us tinc en una estima més que considerable, però, perquè us estimi, existeix un obstacle. Un cor, com bé sabeu, no pot pertànyer a dos, i del meu, n'és Clitandre l'amo totpoderós. No ignoro que, de mèrits com els vostres, no en té, que per triar un espòs no m'hi miro prou bé, que pel vostre talent m'hauríeu d'agradar;

sé prou com m'equivoco, i no ho puc evitar.
L'únic que sobre meu pot el raonament
és censurar el meu gust, i el meu encegament.

TRIL·LIRÓ:

El do d'aquesta tendra mà que se m'ha promès
deslliurarà aquest cor que de Clitandre és pres,
i amb mil dolços detalls, tinc dret a suposar
que sabré descobrir l'art de fer-me estimar.

ENRIQUETA:

No. Al seu primer foc el meu cor és fidel,
i no l'ha d'afectar el vostre tendre zel.
Amb llibertat, a vós aquí em goso explicar,
i en el que dic no hi ha res que us pugui sobtar.
Aquest ardor amorós que en el cor s'estableix,
és sabut que no sempre s'adreça a qui el mereix;
hi pren part el caprici, i si ens agrada algú,
del perquè, és difícil poder-ne estar segur.
Si l'estimar el guiés, senyor, la saviesa,
tindríeu el meu cor i la meva tendresa;
però allò que governa l'amor és diferent.
Respecteu, us ho prego, el meu encegament,
i no vulgueu fer ús d'aquesta violència
a què per vós sotmeten la meva obediència.
Quan s'és home de bé, res no es vol agrair
al que la voluntat dels pares fa complir;
repugna que us immolin la persona estimada,
i es vol per mèrits propis saber-la enamorada.
Feu que la meva mare no vulgui, per favor,
damunt meu exercir dels seus drets el rigor.
I el vostre amor, lleveu-me'l. Porteu a un altre rostre
l'homenatge d'un cor tan preuat com el vostre.

TRIL·LIRÓ:

Aquest cor, què ha de fer, que us pugui acontentar?
Imposeu-li unes lleis que pugui executar.
Que deixi d'estimar-vos és del tot improbable

si no deixeu, senyora, de ser tan adorable,
i d'exposar als meus ulls les dolces ambrosies..

ENRIQUETA:

Va, senyor, deixeu córrer aquest galimaties.
Si teniu tantes Iris, i Laïs, i Amarants,
que en tots els vostres versos pinteu amb mil encants,
i a les quals prometeu un ardorós i fort..

TRIL·LIRÓ:

En parlo amb l'esperit, i no pas amb el cor:
d'elles, me n'enamoro només com a poeta,
i estimo de debò l'adorable Enriqueta.

ENRIQUETA:

Us ho prego, senyor.

TRIL·LIRÓ:

Si això es fer-vos ofensa,
us ofendré molt més, i no tindreu defensa.
La flama que us declaro, i que us era ignorada,
us consagra un amor que és d'eterna durada:
res no en pot aturar els amables transports.
Si la vostra bellesa condemna el meu esforç,
no puc renunciar al suport d'una mare
que pretén coronar una flama tan clara,
i, per tal d'obtenir felicitat tan gran,
per tal que sigueu meva, el com no és important.

ENRIQUETA:

Però no us adoneu que és un risc assumir,
aquesta violència sobre un cor exercir;
que no és gaire segur, per dir-ho clarament,
casar-se amb una noia contra el seu sentiment,
i que pot arribar, en veure-s'hi forçada,
a un odi perillós per a qui l'ha esposada?

TRIL·LIRÓ:

D'escoltar aquest discurs, no me'n sento alterat:
el savi, en aquests casos, ha d'estar preparat.
Guarit per la raó de les vulgars febleses,
està molt per damunt de semblants futilses,

i es guarda de tenir cap mena de neguit
per dilemes que es troba i que no ha perseguit.

ENRIQUETA:

En veritat, senyor, això no m'ho esperava,
i la filosofia, de debò, no em pensava
que fos tan admirable, i que instruís la ment
a suportar entrebancs tan impàvidament.
La fermesa de cor que en vós és tan notòria
mereix que se li doni ocasió de glòria,
i és digna de trobar la persona adient
que sàpiga, amb amor, fer-la sempre aparent.
I com que —per ser franca— no m'hi sé imaginar,
en el paper de fer-la en tot moment brillar,
ho deixo per a una altra, juro no fer-vos nosa,
i renuncio al bé de ser la vostra esposa.

TRIL·LIRÓ:

Aviat podreu veure que jurar és temerari:
si més no, de moment, ja ha arribat el notari.

ESCENA SEGONA

CRISAL, CLITANDRE, MARTINA, ENRIQUETA.

CRISAL:

Ah, filla, justament ara us venia a veure!
Apa, veniu amb mi a complir el vostre deure
obeint el que us dicta la voluntat d'un pare.
Vull acabar amb l'orgull que té la vostra mare,
i, per desafiar-la i fer-la rondinar,
Martina torna a casa, i la torno a llogar.

ENRIQUETA:

El que vós resolgueu, de ser lloat és digne,
però us cal conservar un humor d'aquest signe,

pare: tingueu fermesa a exigir el que voleu;
que la vostra bondat no us faci perdre peu.
No aflixeu ni un instant: és l'única manera
d'impedir de la mare la paraula darrera.

CRISAL:

Què voleu dir? Potser em prencu per babau?

ENRIQUETA:

Que me'n preservi el cel!

CRISAL:

Sóc un neci? Si us plau!

ENRIQUETA:

No ho he pas dit, això!

CRISAL:

Se'm creu potser incapaç,
com home raonable, de ser ferm i tenaç?

ENRIQUETA:

No, pare.

CRISAL:

Doncs es troba, tot i la meva edat,
que per ser l'amo a casa no tinc autoritat?

ENRIQUETA:

Que sí!

CRISAL:

I de tan feble, se'm suposa un calçasses
que de la seva dona segueix sempre les passes?

ENRIQUETA:

Que no, pare!

CRISAL:

Ja, ja! Doncs què m'heu volgut dir?
He trobat ben xocant que em parléssiu així.

ENRIQUETA:

No és el que pretenia, si el meu to us ha sobtat.

CRISAL:

Vull que en tot se segueixi la meva voluntat.

ENRIQUETA:

Molt bé, pare.

CRISAL:

I a casa, ningú, llevat de mi
té dret a comandar.

ENRIQUETA:

Jo també ho veig així!

CRISAL:

De cap de la família el rang em correspon.

ENRIQUETA:

D'acord.

CRISAL: I de ma filla, jo només en responc.

ENRIQUETA:

És clar!

CRISAL: El cel em dóna plens poders sobre vós.

ENRIQUETA:

Qui us ha dit el contrari?

CRISAL: I si algú s'ha confós,
pel que fa al casament, es veurà que és al pare
a qui cal obeir, i no pas a la mare.

ENRIQUETA:

Ai! Si és el que desitjo de manera fervent!

Que us vulguin obeir demano únicament!

CRISAL:

I de la meva esposa, si l'instínt no m'enganya...

CLITANDRE:

Ara ve cap aquí, i el notari acompanya.

CRISAL:

M'heu de secundar tots.

MARTINA: No patiu: tindrè cura
de donar-vos alè, si la sang se us atura.

ESCENA TERCERA

FILAMINTA, BELISA, ARMANDA, TRIL·LIRÓ, EL NOTARI, CRISAL, CLITANDRE, ENRIQUETA, MARTINA.

FILAMINTA:

No sabríeu buscar un estil menys salvatge,
i fer-nos un contracte escrit en bell llenguatge?

EL NOTARI:

El nostre estil és bo, i no fóra decent,
senyora, canviar-hi ni tan sols un accent.

BELISA:

Déu meu! Quina descura i quina negligència!
Si més no, en favor, senyor, de la ciència,
vulgueu, en lloc d'escuts i de francs, simplement,
utilitzar, pel dot, el dracma i el talent,
i el contracte, datar-lo amb idus i calendes.

EL NOTARI:

Quí? Jo? Si m'hi avenia, senyora, de fatxenda
em veuria utilat per tots els meus companys.

FILAMINTA:

Contra aquesta barbàrie, són inútils els planys.
Va, senyor, per escriure agafeu un seient.
(*S'adona de la presència de MARTINA.*)

Però què veig? Com gosa ser aquí, aquesta insolent?
Per quin motiu, si us plau, me l'heu feta tornar?

CRISAL:

El perquè, de bon grat d'aquí a poc se us dirà,
però hi ha coses, ara, que volen més fretura.

EL NOTARI:

Procedim al contracte. Qui és doncs la futura?

FILAMINTA:

La filla que casem és la petita.

EL NOTARI:

Bé.

CRISAL:

Té per nom Enriqueta, i el dot proveiré...

EL NOTARI:

Un moment. I el futur?

FILAMINTA:

L'espòs que jo li dono
és el senyor.

CRISAL:

Qui jo, en pròpia persona,
vull que en sigui l'espòs, és aquest.

EL NOTARI:

Dos marits?

És massa, pels costums!

FILAMINTA: No feu cas d'acudits:
poseu, senyor, per gendre, el nom de Tril·liró.

CRISAL:

Vull que sigui Clitandre, el meu gendre, senyor.

EL NOTARI:

I si us poseu d'acord, i amb judici madur
busqueu per al futur un criteri comú?

FILAMINTA:

Seguiu, seguiu, senyor, allò que us he dictat.

CRISAL:

Feu les coses, senyor, tal com us he ordenat.

EL NOTARI:

Digueu-me doncs, dels dos, a qui em cal obeir.

FILAMINTA, a CRISAL:

Doncs què? Goseu combatre el que vaig decidir?

CRISAL:

No suportó de veure una filla pretesa
pel fet que en el seu dot se'ns vegi la riquesa.

FILAMINTA:

Dels vostres béns, penseu que algú se'n preocupa?
Un savi, senyor meu, d'altres coses s'ocupa!

CRISAL:

Per dir-ho tot, l'espòs que he triat és Clitandre.

FILAMINTA:

Doncs jo, en el meu designi també penso romandre.
He triat Tril·liró: està tot debatut.

CRISAL:

Vaja! Veig que gasteu un to molt absolut!

MARTINA:

Poc ha de ser la dona qui decideix, crec jo,
i que els homes s'hi avinguin, no pensem pas que és bo.

CRISAL:

Molt ben dit.

MARTINA: Tant me fa, si em fumeu al carrer,

però no és la gallina, qui mana al galliner.

CRISAL:

Sens dubte.

MARTINA: És una burla, i ve d'idees falses
que a una casa la dona vulguí portar les calces.

CRISAL:

Ben cert.

MARTINA: Si jo em firés marit, us asseguro
que a casa Íora l'amo; senyora, us ho ben juro,
i poc m'agradaria que fes el poca-solta.
Si jo li discutís coses alguna volta
en un to massa fort, trobaria de dret
que m'abaixés els fums donant-me un bon bolet.

CRISAL:

Això és parlar com cal.

MARTINA: El senyor fa molt bé,
volent per a Enriqueta l'espòs que li convé.

CRISAL:

Sí.

MARTINA: Per quina raó, si és jove i ben plantat,
li refuseu Clitandre, i li heu engiponat
un savi que el sant dia dedica a enraonar?
Li fa falta un marit, no pas un xarlatà,
i si el grec i el llatí no els veu d'utilitat,
del senyor Tril·liró, no en té necessitat.

CRISAL:

Molt bé!

FILAMINTA: Hem de sofrir que així gosi xerrar?

MARTINA:

Poc serveixen els savis, si no és per predicar,
i, com a marit meu, no em cansaré de dir
que un home saberut, no el voldria tenir.
A una llar, poc fa falta, un enginy exquisit,
i a un matrimoni, els llibres no li són de profit.
Jo, si mai em casava, hauria d'exigir

un marit que, per llibre, sols em tingués a mi,
que no sabés ni A, ni B, si no us fa nosa,
i que, de savi, en fos només per a l'esposa.

FILAMINTA:

Us sembla, marit meu, que el discurs ha acabat,
una intèrpret tan digna?

CRISAL:

Ha dit la veritat.

FILAMINTA:

Doncs ara, per tallar tan inútil disputa,
vull, el que he decidit, veure com s'executa.
Tril·liró i Enriqueta casarem al moment.
He dit. Ho vull així. Cap més raonament.
I si heu donat paraula a Clitandre, mireu:
oferiu-li amb la gran un segon himeneu.

CRISAL:

Seria del litigi un feliç desenllaç.

Què en dieu, filla meva? No us hi oposareu pas?

ENRIQUETA:

Ei, pare!

CLITANDRE: Ei, senyor!

BELISA:

A Clitandre, potser

una millor proposta se li podria fer.

Però tinc establerta de l'amor una via

que el fa ser depurat com l'astre rei que ens guia:

l'essència pensant pot molt bé ser-li admesa,

però en foragitem la substància estesa.

ESCENA QUARTA

ARIST, CRISAL, FILAMINTA, BELISA, ENRIQUETA, ARMANDA, TRIL·LIRÓ, EL NOTARI, CLITANDRE, MARTINA.

ARIST:

Em sap greu pertorbar la celebració
amb tristes novetats de què sóc portador.
Aquestes dues cartes noves us donaran
que lamento que us facin, germans, un tort molt gran.
(A FILAMINTA:)

Aquesta, que us afecta, ve del procurador.
(A CRISAL:)

I l'altra, per a vós, m'arriba de Lió.

CRISAL:

Quins mals pertorbadors ens podrien escriure?

ARIST, a FILAMINTA:

Llegiu aquesta carta: un, ja us el pot descriure.

FILAMINTA, *llegint*:

«Senyora, he pregat al senyor germà vostre que us
lliuri aquesta carta, que us dirà el que no he gosat ve-
nir-vos a dir en persona. La gran negligència que mos-
treu en els vostres afers ha estat causa que el passant
del vostre magistrat instructor no m'advertís, i heu per-
dut inapel·lablement el procés que hauríeu d'haver
guanyat.»

CRISAL, a FILAMINTA:

Heu perdut el procés!

FILAMINTA:

Us veig molt alterat!

El meu cor, d'aquest tràngol no se sent afectat.

Feu gala d'un bon ànim, i no us aclapareu:

els cops de la fortuna, com jo, desafieu!

(*Continua la lectura*:)

«La descura que heu demostrat us costa quaranta mil

escuts, i a pagar aquesta suma, més les costes, us veieu condemnada per sentència de la cort.»

Condemnada! Aquest mot és xocant! Normalment, s'aplica als criminals!

ARIST: Malsona, realment,
i tota la raó teniu, en exclamar-vos.
Hauria d'haver dit que gosa suplicar-vos.
segons el veredict, que us digneu a abonar
quaranta mil escuts, més les costes que hi ha.

FILAMINTA:
Vegem l'altra.

CRISAL, *llegint*:

«Senyor, l'amistat que m'uneix al vostre germà fa que m'interessi per tot el que us afecta. Sé que heu posat els vostres béns en les mans d'Argant i de Damó, i us faig saber que, en un mateix dia, tots dos han fet bancarrota.»

Oh, cels! En un sol dia, de tot desposseït!

FILAMINTA:

Quin transport vergonyós! No estigueu afligit!
Per a l'autèntic savi, cap dissort no és funesta,
i havent-ho perdut tot, a ell mateix es resta.
Acabem el casori. Deixeu-vos de turments.
(*Assenyalant* TRIL·LIRÓ:)

Els béns del nostre gendre seran suficients.

TRIL·LIRÓ:

No, senyora, no urgiu que se signi el contracte.
Veig a tothom contrari a concloure aquest acte,
i no és el meu desig anar a contracorrent.

FILAMINTA:

La reflexió us ve més que ràpidament,
i la nostra fallida segueix de ben a prop!

TRIL·LIRÓ:

De tanta resistència, me n'he cansat, de cop.
A un compromís forçat és bo renunciar,

i no vull res d'un cor que no se'm vol donar.

FILAMINTA:

No us enalteix, senyor, el que acabem de veure,
i que fins ara jo em resistia a creure.

TRIL·LIRÓ:

Podeu pensar de mi tot allò que vulgueu,
i m'importa ben poc saber com ho preneu;
però no sóc un home que sàpiga sofrir
un rebuig ofensiu com he rebut aquí.
Em sembla que mereixo ser més ben valorat,
i em poso als peus, senyors, de qui m'ha refusat.
(*Surt*)

FILAMINTA:

Quin cor de mercenari ens ha fet descobrir,
i que poc filosòfic és el seu procedir!

CLITANDRE:

Jo no em vanto de ser-ho, filòsof, però ara,
em vinculo, senyora, al que el destí us depara,
i el que puc oferir, amb la meva persona,
són els modestos béns que la fortuna em dóna.

FILAMINTA:

Senyor, estic commosa d'un gest tan generós,
i vull coronar el vostre sentiment amorós.
Concedeixo Enriqueta a la flama abnegada

ENRIQUETA:

No, mare. Perdoneu. Canvio de pensada.
Sofriu que contradigui la vostra voluntat.

CLITANDRE:

Com! Us oposareu a la felicitat?
I, quan el meu amor veig que tots aplaudiu...

ENRIQUETA:

Clitandre, sé que és poc el que vós posseïu,
i sempre he desitjat tenir-vos per consort
mentre, tot satisfent el meu anhel, la sort
he vist que en l'himeneu us afavoriria.

Però quan el destí, de sobte, ens contraria
com ara succeeix, em sou massa estimat
per voler carregar-vos la nostra adversitat.

CLITANDRE:

Tot destí al costat vostre només pot ser agradable;
tot destí sense vós em serà insuportable.

ENRIQUETA:

Els transports de l'amor sempre parlen així,
però cal evitar poder-se'n penedir.
Res no desgasta tant l'ardor del nus que ens lliga
com les penalitats que la vida prodiga,
i s'arriba sovint als retrets més penosos
pels neguits que segueixen aquells moments fogosos.

ARIST:

Només és pel motiu que acabem de sentir
que a l'enllaç amb Clitandre us voleu resistir?

ENRIQUETA:

Si no fos per això, sabeu que hi correria,
i si la mà en defujo, l'excés d'amor em guia.

ARIST:

Llavors, del casament, fruiu-ne les delícies.
El que m'heu vist portar eren falses notícies;
ha estat l'estratagema, el sorprenent socors
que he volgut intentar per als vostres amors,
per fer que ma germana els ulls pogués obrir,
i perquè el seu filòsof poguéssim descobrir.

CRISAL:

El cel sigui lloat!

FILAMINTA:

Me n'alegro, i en part,
pel disgust que tindrà el desertor covard.
A la seva avarícia, li serà un escarment
saber que amb tot l'esclat hem fet el casament.

CRISAL, a CLITANDRE:

Ja ho deia, jo, que amb vós la veuria casada!

ARMANDA:

Així, que als seus amors em veig sacrificada!

FILAMINTA:

No es sacrifica res, seguint aquesta via,
i teniu el recurs de la filosofia
per veure amb ulls contents llur amor coronat.

BELISA:

Que se'n recordi, almenys, que al seu cor m'ha portat.
Per un sobtat defíci, a voltes, un es casa,
però se'n penedeix tota la vida, l'ase!

CRISAL, *al* NOTARI:

Apa, senyor, compliu l'ordre que us he prescrit,
i establiu el contracte d'acord amb el que he dit.

TAULA

PRÒLEG	5
BIBLIOGRAFIA	17
LES DONES SÀVIES	23
ACTE PRIMER	27
ACTE SEGON	41
ACTE TERCER	61
ACTE QUART	83
ACTE CINQUÈ	97

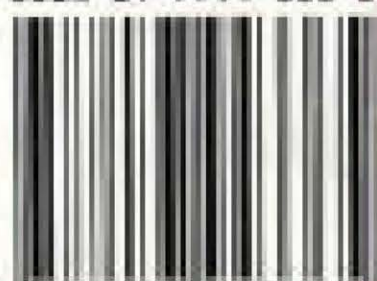
Darrers títols publicats:

32. Aristòfanes, *Lisístrata*
(segona edició)
33. Pierre de Marivaux, *La disputa*
34. Henrik Ibsen, *Espectres*
35. Carlo Goldoni, *El ventall*
36. Carlo Goldoni, *Els enamorats*
37. Pierre de Marivaux, *El joc
de l'amor i de l'atzar*
38. Carlo Goldoni, *El cafè*
39. Carlo Goldoni, *La família
de l'antiquari*

Molière, pseudònim del dramaturg Jean-Baptiste Poquelin, és un dels autors francesos més coneguts. Creà uns tipus de personatges vàlids a través del temps, de trets molt acurats. Tot i que accepta la precisió clàssica de la forma, n'exclou la pedanteria classicitzant. És difícil de classificar les seves comèdies en un gènere determinat; el gènere més utilitzat és la farsa. Així, els personatges de criats, sorgits directament de la vella farsa, són d'una varietat que els allunya dels arquetipus tradicionals. L'autor fa servir sovint un llenguatge molt col·loquial.

Molière generalment pren com a model la tradició teatral italiana, que enriqueix amb la introducció d'un personatge que denuncia els vicis de la societat. Moltes de les seves obres són només mitjanament còmiques i avui es considera que més aviat es tracta d'un teatre fonamentalment tràgic, amb una inversió dels grans mites de la tragèdia clàssica.

ISBN 84-7794-336-2

9 788477 943365